O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2002-yil, 12-iyul • № 29 (3663)

РЕСПУБЛИКА "МАЪНАВИЯТ ВА МАЪРИФАТ" КЕНГАШИ МАЖЛИСИ

Миллий матбуот марказида бўлиб ўтган республика "Маънавият ва маърифат" кенгашининг навбатдаги мажлисида маданият, таълим-тарбия соҳаси ходимлари, ижодкор зиёлилар,ноширлар, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари иштирок этди. Мажлисда маънавият ва маърифат ташкилотлари ҳамда матбуот, радио-телевидениенинг жамиятимиз ҳаётини эркинлаштиришнинг ҳозирги босқичидаги ўрни ва роли билан боғлиқ масалалар муҳокама этилди.

Мажлисни Бош вазир ўринбосари, мазкур кенгаш раиси Ҳ.Кароматов бошқарди.

Мажлис қатнашчилари Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Х.Султоновнинг жамият ҳаётини эркинлаштиришнинг янги босқичида маънавият ва маърифат ташкилотлари ҳамда оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва роли тўғрисидаги маърузасини тингладилар. Маърузада мамлакатимиз Президенти ўзининг кейинги пайтдаги қатор чиқишларида, айниқса, маънавият ва маърифат намояндалари, журналистлар билан бўлган учрашувларда бу масалалар бўйича белгилаб берган устувор вазифаларга алоҳида эътибор қаратилди.

Таъкидлаб ўтилдики, одамларни бугун дунёда рўй бераётган мураккаб ижтимоий-сиёсий жараёнлардан хабардор қилиш, ҳозирги куннинг долзарб масалалари бўйича жамоатчилик фикрини шакллантириш, уларнинг ён-атрофимизда бўлаётган воқеалардан тўғри хулосалар чиқариши учун кўмаклашиш маънавият ва маърифат, оммавий ахборот воситалари ходимларининг энг муҳим вазифаси, профессионал бурчи ҳисобланади.

Лекин, афсуски, бугунги кунда бу борадаги ишларни талаб даражасида деб бўлмайди. Хусусан, матбуотда, радио-телевидениеда бирёқлама ва саёз фикрлар, баландпарвоз гаплар устунлик қилмоқда, аксарият журналист ва шарҳловчилар фаолиятида профессионал маҳорат, билим ва журъат етишмайди.

Маълумки, 2001 йил 11 сентябрда Америка Қўшма Штатларида содир этилган мудҳиш террорчилик ҳужумларидан кейин жаҳондаги сиёсий вазият кескин ўзгара бошлади. Табиийки, бу жараёнлар бизнинг минтақамизга ҳам ўз таъсирини ўтказмоқда. Бироқ бизнинг матбуотимиз саҳифаларида, радио-телевидение тўлқинларида халқаро майдондаги ана шу жараёнларни теран таҳлил ва талқин қилиш борасида ҳам оқсоқлик сезилмоқда.

Шунингдек, мажлис қатнашчилари томонидан жамиятимиз ҳаётида, мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий тараққиётида рўй бераётган улкан ўзгаришларни кино ва театр санъатида, рангтасвир асарларида, бадиий адабиётда тўлақонли акс эттириш, бу ютуқларнинг бунёдкори бўлган замонавий қаҳрамон образини яратиш барча ижодкорларнинг муҳим вазифаси бўлиб қолаётгани яна бир бор таъкидлаб ўтилди.

Айниқса, сўз эркинлиги тамойили ҳаётга кенг жорий этилаётган ҳозирги шароит ҳар бир ижодкордан, маънавият ва маърифат соҳаси ходимларидан ижтимоий фаолликни, профессионал маҳорат, журъат ва қатъиятни талаб қилади, бинобарин, матбуотда айтилаётган ҳар бир фикр чуқур асосланган бўлиши зарур.

Бу масалада журналистларнинг ҳақ-ҳуқуқ ва эркинликлари қанчалик катта бўлса, масъулият ва мажбурияти ҳам шунчалик юксак бўлмоғи лозим.

/ЎзА/

Бу сонда:

САНЪАТШУНОС ЛОҚАЙД БЎЛМАСЛИГИ КЕРАК → 2

ВОҚЕЛИК ВА ХАЁЛОТ УЙҒУНЛИГИ → 3

СЎЗДА СЕҲР, ШЕЪРДА ҲИКМАТ БОР → 4

"ЧИНГИЗХОНИНГ ОҚ БУЛУТИ"

Аброр Хидоятов номидаги Ўзбек давлат драма театрида Чингиз Айтматовнинг "Чингизхонинг оқ булути" асари асосидаги (Афзал Рафиқов таржимаси) янги спектакл премераси бўлди.

Тарихий воқеалар асосига қурилган асар сюжети умумлашган тимсолий ва тарихий образлар орқали кўрсатилади. Асосий ролларни Афзал Рафиқов (Чингизхон), Раъно Зокирова (Барте), Муҳаббат Абдуллаева (Олтун чўри) ва бошқалар ижро этмоқдалар.

Ғайбулла ТУРДИЕВ

Саратон боғларимиз, пахтазорларимиз файзига файз қўшаётир. Далаларимизда фаровонлик неъматлари етилмоқда. Суратларда Наманган вилоятининг Уйчи тумани зироатчилари ҳаётидан лавҳалар акс этган

Т.МАҲКАМОВ суратга олган

Ёзувчилар уюшмасида

РОМАН МУҲОКАМАСИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ёш ёзувчи Улуғбек Ҳамдамнинг "Мувозанат" романи муҳокамаси бўлди. Йиғилишни уюшма раисининг ўринбосари, шоир Сирожиддин Саййид очди.

Бадиий наср кенгаши раиси Пиримқул Қодиров бошқарган муҳокамада адабиётшунос олим У.Норматов "Мувозанат" бугунги кун ҳақидаги роман эканлиги, муаллиф асарда шу куннинг романбоп нуқталарини топа олгани ва уларни яхши кўрсата олганини таъкидлади. Олимлар М. Қўшжонов, Н. Худойберганов, М.Маҳмуд, О.Абдуллаев романнинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида фикр юритишди.

Таниқли адиблар Э. Аъзам ва О. Мухтор мулоҳазаларида ижодий маҳорат, бадиий таҳлил масалаларига эътибор қаратилди, қаҳрамонлар қисмати таъсирчан ёритилгани ҳолда ҳолатлар тасвири сустлиги, қўлёзмани жиддий қайта кўриб чиқилиши лозимлиги айтилди. Шоирлар М. Мирзо, Д. Ражаб асарнинг ўзига хос жиҳатлари, ютуқ-камчиликлари хусусидаги фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар. Атоқли олим О. Шарафиддинов роман тилида ва тасвирда нуқсонлар борлигини айтиб, улар имкон қадар бартараф этилгач, асарнинг долзарблигини ҳисобга олиб, уни "Жаҳон адабиёти" журналида эълон қилиш режада борлигини маълум қилди.

Муҳокама сўнггида У.Ҳамдам асари юзасидан айтилган фикр-мулоҳазалар учун миннатдорлик билдирди.

КЎНГИЛЛАРДА ҒУРУРГА АЙЛАН!

Шеърий лаҳза

Кўнгил ришталари тоб ташласа гар,
Гардун меҳварига дарз кетар сар-сар,
Меҳр тафтларидан яралган гавҳар —
Ватан кўнгилларда МЕҲРга айлан!

Қалблар бир-бирининг пайвасти, хеши,
Соғинар, талпинар қалб торин эшиб,
Қадр иззатларин улғайтган бешик —
Ватан кўнгилларда ҚАДРга айлан!

Қадим садоларнинг томирларида
Оққан мардоналик бўлмасин майда,
Ғурур шонлари бўй тортган дийда —
Ватан кўнгилларда ҒУРУРга айлан!

Сабр саболари элайди сабот,
Ҳидоят кишварин синови бот-бот,
Иймон нурларидан зарғун муножот —
Ватан кўнгилларда ИЙМОНга айлан!

Покиза ҳис бўлиб дилларга кўчгин,
Руҳият арконин руҳларин қучгин,
Жон қушлари куйиб, сиғинган очун —
Ватан кўнгилларда ВАТАНга айлан!

Ватан кўнгилларда ВАТАНга айлан!

Икром ОТАМУРОД

Маданият ишлари вазирлигида

БАЙРАМ ТАРАДДУДИ

Мамлакатимизнинг барча вилоятларида мустақиллигимизнинг 11 йиллигини муносиб кутиб олиш учун тайёргарлик ишлари қизғин давом этмоқда. 11 йил ичида эришилган ютуқларни тараннум этувчи, миллий ғоя, ватанпарварликни мадҳ этувчи, "Қарияларни қадрлаш йили", "Соғлом авлод", "Она ва бола" дастурларини ўз ичига олувчи байрам томошасининг сценарийси, миллий мусиқа асарлари, замонавий эстрада қўшиқлари ҳамда вилоятларнинг энг яхши байрам дастурлари учун ўтказилаётган танлов якунловчи босқичга кирди. Пойтахтда ўтадиган асосий тадбирда қатнашувчи фолклор ва бадиий ҳаваскорлик жамоалари, оилавий ансамбллар, бахши-шоирлар ва уларнинг дастурларини саралаш ишлари қизғин бормоқда.

Маданият ишлари вазирлиги ҳамда "Ўзбекнаво" эстрада бирлашмасининг пойтахтимизнинг "Туркистон" саройида ўтган қўшма ҳайъат йиғилишида асосий эътибор биринчи навбатда ана шу масалаларга қаратилди. Бу ҳақда "Ўзбекнаво" бирлашмаси бош директори Б.Абдураҳимовнинг ахбороти тингланди. Самарқанд вилояти маданият ишлари бошқармаси ишида бу борада яхши натижалар мавжуд. Бироқ бошқа айрим вилоятлардаги маданият ишлари мутасаддилари туманларда қандай ансамбллар борлигини ҳам билмайдилар. Бухоро ва Сурхондарё вилоятларида байрам дастурига атаб

Давоми иккинчи бетда

ВАТАННИ КУЙЛАШ БАХТИ

"Ватанни севиб, суюб ардоқлаш ва вужудинг билан жўшиб куйлаш энг олий бахтдир", деган эди Юртбошимиз.

Бу сўзларнинг нақадар ҳақ эканини шу кунларда ўтаётган Ўзбекистон қўшиқ байрами танловининг якуний босқичлари ҳам исботламоқда.

Куни кеча Миллий академик драма театри биносида Маданият ишлари вазирлиги тизимидаги қўшиқ байрами танловининг якуний босқичи бўлди. Унда иштирок этган 14 қатнашчининг аксари ёшлардир. Қолаверса, иштирокчиларнинг қўшиқ матни ва мусиқасига жиддий муносабатда бўлганлиги, миллий қўшиқчилигимиз анъаналарига суянганлари яққол кўзга ташланиб турди.

Республика Халқ ижодиёти маркази директори М.Назармуҳаммедов раислигидаги ҳакамлар ҳайъати танлов қатнашчиларининг чиқишларини қуйидагича баҳолади:

Самарқандлик Турсуной Жўраева ижро этган "Ватан сотилмас" (К.Раҳмонов шеъри, халқ мусиқаси) қўшиғи биринчи ўринга сазовор бўлди ва Ўзбекистон қўшиқ байрами танловининг якуний босқичида қатнашишга тавсия этилди.

Д.Алибекованинг (Сирдарё) "Ватаним", О.Алиеванинг (Навоий) "Суянганим — суйганим", З.Женгисбаеванинг (Қорақалпоғистон) "Ўзбекистоним" қўшиқлари иккинчи ўринга сазовор бўлди. Қашқадарёнинг "Гулшан" ва Фарғонанинг "Анор" ашула ва рақс ансамблари, фарғоналик М.Ёқубова, тошкентлик Н.Қодиров ижро этган қўшиқлар учинчи ўринга лойиқ топилди.

Дилфуза ҚЎЛДОШЕВА

УНУТИЛМАС ҚЎШИҚ

Йўл бўлсин-эй, йўл бўлсин-эй,
Босган изларинг гул бўлсин-эй...

Сўлим боғ ичидан таралаётган шикаста нолаларга, дилни ўртовчи оҳангга йўғрилган бу қўшиқ боғдан ташқарида ҳам акс-садо бериб киши хаёлини олис-олисларга олиб кетади. Қўшиқни эшитган одамнинг дилидан "Айтилганига бир неча йил бўлган, кейинги пайтларда ондасонда қулоққа чалиниб қоладиган бу хонишнинг истироҳат боғидан таралаётганига сабаб нима экан?" деган савол ўтиши табиий.

Сабаби, шу куни Маданият ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти республика маркази Мирзо Улуғбек номидаги маданият ва истироҳат боғи маъмурияти билан ҳамкорликда барҳаёт сиймолар туркумидан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Меҳрихон Абдуллаевага бағишланган хотира кечасини ўтказди

Шу куни Меҳрихон опанинг "Адолат тановари", "Таманно" каби бошқа қўшиқлари ҳам янгради. Маданиятимиз ва санъатимиз намоёндалари, санъаткорнинг ҳамкасблари ва шогирдлари хотираларидан сўзлаб бердилар. Олимлар Мамажон Раҳмонов, Тўхтасин Ғафурбеков, санъаткорлар Турғун Алиматов, Холисхон Қодирова, "Олтин мерос" хайрия жамғармаси раиси ўринбосари Насиба Усмонова Меҳри Абдуллаеванинг ўзбек қўшиқчилик санъатидаги ўрни ҳақида сўзлаб, у киши ижро этган "Тановар" ҳар гал тинглanganда ҳар бир қалбда унутилмас оҳанг янглиғ акс-садо бериши хусусида сўзладилар. Дарҳақиқат, юзлаб қўшиқ куйлаганларни халқ унутиб юбориши мумкин, бироқ Меҳри опа беш-олтита қўшиғи билан санъатимиз тарихида қолди.

Тадбирда иштирок этган Қўқон шаҳри ҳокими ўринбосари Илхомжон Расулов, санъакорнинг қизлари Каналхон ва Шаҳодатхон кеча ташкилотчиларига ўз миннатдорликларини билдирдилар.

Нозима ИНОЯТОВА

ДАДИЛЛИК ЗАРУРАТИ

Муносабат

Инсон фарзанди табиатан қизиқувчан, янгиликка ўч, анъаналарга ишқибоз, ўзгаришларга мойил. Бу ҳол қайси соҳада бўлишидан қатъий назар умумийлик касб этиб, жамият манфаатлари билан боғланади. Зеро, бир одамни қизиқтирган масала у ёки бу тарзда бошқа одамни ҳам қизиқтириши табиий.

Масала жамият ҳаётига тааллуқли бўлдими, демак, уни давлат, халқ манфаати юзасидан ўрганиш, таҳлил қилиш, ёхуд фақат зарурий жиҳатларини татбиқ этишга тавсия этиш лозим бўлади. Шу нуқтаи назардан қаралганда, бугун журналистликдек ҳар бир сўзи, фикри, дунёқараши жамоатчилик эътиборини ўзига тортиши мумкин бўлган нозик касб эгаси олдида жуда катта масалалар, муаммолар кўндаланг турганлиги сир эмас.

Бу нималарда кўринади? Бугунги тарихий даврда, аввало, воқеалар, жараёнлар ривожи ва уларнинг умумий тафсилотини баён этиш, нари борса, жўяли шарҳлаш билан чекланиб қолиш ҳоллари кўп учрайди. Ҳатто бундай ҳолатлар одат тусига кириб қолган. Ваҳоланки, бу воқеалар, жараёнлар равнақига муайян даражада соя ташлаётган, ҳаттоки халақит қилаётган унсурлар талайгина. Қолаверса, уларнинг асл моҳияти, ўзига хос жиҳатлари, юзага чиқаётган янги қирралари, умумий муаммолар журналистик тадқиқотларни талаб этаётганини ижтимоий ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди.

Тўғрисини айтиш керак, ҳозир ўртача малакадаги аудитор хулосасидан камчилик топа оладиган иқтисодий йўналишда қалам тебратаётган журналистни топиш амри маҳол. Худди шундай ҳуқуқий соҳада адвокат, судя ёхуд прокурор хатосини тегишли қонунлар асосида исботлаб беришга муваффақ бўлган журналист чиқишларини вақтли матбуотда деярли учратмаймиз. Буларнинг боиси, савия, дид, малаканинг талаб даражасидан пастлигида эмас, балки талаб даражасидаги дадилликнинг етишмаётганлигидадир.

Айнан талаб даражасидаги дадилликда гап кўп. Бу сўз жасорат деган сўзга яқин туради. Фавқулодда вазиятларда, Ватан ҳимоясида жасорат ҳоллари юз кўрсатганидек, ўзгаришлар ривожини тезлаштиришда, такомилга етказишда дадилликнинг ҳам ўрни бекиёсдир. Албатта, ижтимоий ҳаётдаги муайян камчиликни ошкор этиш, жиноятни фош қилиш, салбий ҳолатларни кўрсатишда шу биргина дадилликка ҳам эҳтиёж катта бўлади.

Истиқлол ҳамма соҳалар қатори миллий журналистикамиз тараққиёти учун ҳам бениҳоя кенг имкониятлар очиб берди. Даставвал, журналист ҳуқуқлари қонунлар билан кафолатланди. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига нисбатан катта эътиборни ҳар сонияда ҳис этиб турибмиз. Бироқ биз бундай имкониятдан тўла фойдалана олмаяпмиз. Нега? Сабаби, бизга аллақачон томир отган сусткашлик, ҳафсаласизлик иллатлари панд бераётганини кўрамиз.

Аслида битта қишлоқдаги муаммо бутун жамиятнинг оғриқли нуқтаси бўлиши мумкин. Деҳқоннинг нонини ярим қилаётган амалдорларни, ҳайдовчини талаётган миршабларни, ҳатто талабага таъмагирлик қилаётган домлаларни биламиз, улар ҳақида эшитамиз. Лекин жиддий қизиқмаймиз. Бундай ҳолларда журналист суриштируви оқсаётганининг сабабини қандай изоҳлаш мумкин?

Давлат томонидан ишониб топширилган мансабини суистеъмол қилаётган мансабдорларни, халқ мулкини ноқонуний йўллар билан четга пуллаётган олибсотарларни жамиятнинг нафс балоси десак тўғри бўлар. Энг ачинарлиси шундаки, бу нафс балоларига шериклар ҳуқуқни ҳимоя қилиш идоралари ходимлари орасида ҳам, бошқа соҳаларда ҳам топилади. Баъзан хаёлингга туйқус келган "кимга ишониш мумкин?", деган саволдан чўчиб тушасан. Хўш, ким алдамайди?! Хизмат мавқеидан тирикчилик қуйида,

Давоми иккинчи бетда

ХАМИРТУРУШДАГИ ОҒУ

*** Таҳририят суриштирувидан сўнг.**
*** Санитария эпидемиология хизмати нега лоқайд?**
*** Сифатсиз хамиртуруш келтирилиши тўхтатиладими?**

Муаммо

Мамлакатимиз бозорлари йилдан-йилга чет эл моллари билан тўлиб бормоқда. Бу яхши, албатта. Аммо улар орасида сифатсиз товарлар ҳам учраб турганлиги ачинарли ҳолдир. Шу йилнинг 12 июн куни интернетда Қозоғистон ахборот агентлигининг ташвишли бир хабари пайдо бўлди. Унда айтилишича, Хитойда ишлаб чиқарилган қуруқ хамиртурушлар таркибида оғир метал тузлар миқдори белгиланганидан 10-50 баробар кўп эканлиги аниқланган.

Текшириш жараёнида "Ангел" хамиртурушида маргумуш 2,8 — 50,5 марта, кадмий 11 марта, рух эса 10 марта, "Қувноқ ошпаз" хамиртурушида маргумуш 3,5 — 9,6 марта, кадмий 4 марта, рух 10 марта меъёрдагидан кўп эканлиги маълум бўлди. "Идеал", "Фао" хамиртурушлари таркибидаги оғир метал тузлар миқдори ҳам юқоридаги даражада экан, дейилади хабарда.

Ушбу токсик моддалар инсон саломатлигига жиддий салбий таъсир кўрсатади. Хусусан, ички органларнинг функционал ва структуравий ҳолатининг бузилишига олиб келади. Масалан, маргумушдан заҳарланиш натижасида атрофия, шоллик, миокордиодистрофия ва сурункали гепатит касаллиги келиб чиқади. Рух ва кадмий буйрак, жигар ва юрак фаолиятини бузиб, камқонлик каби касалликларни келтириб чиқаради.

Бу каби нохуш ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида Қозоғистон бош санитар врачининг қарори билан Хитой хамиртурушларини мамлакатга олиб кириш ва сотиш таъқиқланган.

Албатта, бундай хабар ҳар қандай одамни ташвишлантириши табиий. Чунки юқорида тилга олинган хамиртурушларни бизнинг бозорларимизда ҳам топиш мумкин. Бундан ташқари, Хитой хамиртурушларини Қозоғистонга олиб кириш ва сотиш таъқиқлаб қўйилгандан сўнг, истаймизми йўқми, бу сифатсиз моллар қўшни мамлакатларга, хусусан Ўзбекистонга ҳам ўтиши мумкин. Хўш, бунинг олдини олиш мумкинми? Соғлиқни сақлаш вазирлигидаги масъул ўртоқлар Қозоғистондаги вазиятдан хабардорми?

Шу саволларга жавоб излаб, Республика бош санитар врачининг ўринбосари Нурмат Отабековга қўнғироқ қилдик.

— Хабаримиз йўқ, — деди Нурмат Фатниёзович. — Бизга расмий хат билан мурожаат қилсангиз, тезда жавоб берамиз.

Мен бошқачароқ суҳбат кутгандим. У киши бу хабар учун миннатдорчилик билдириб, шошилинч чоралар кўриш ҳақида, ҳеч бўлмаса, оғизда бўлса ҳам ваъда беради, деб ўйлагандим.

Хуллас, 16 июн куни Республика бош санитар врачи номига расмий хат жўнатдик. Хатга интернет хабарини илова қилдик.

Хатимиз икки-уч кунда Н.Отабоев қўлига етди. Кейин эса Республика санитария эпидемиология станцияси бош врачи Санъат Шоумаровга жўнатилди.

27 июн куни С.Шоумаров имзоси билан қуйидаги жавобни олдик:

"Республикамизда 28та санитария гигиена лабараториялари ишлаб турибди. Улар Ички ишлар вазирлиги, Божхона, Ўздавстандарт билан биргаликда иш олиб бормоқда. Радио, телевидение орқали чиқишлар ташкил этилган. Хитой Халқ Республикасида ишлаб чиқарилган "Идеал", "Фао", "Ангел", "Қувноқ ошпаз" хамиртурушлари устида ҳозирда лаборатория текшируви олиб борилмоқда.

Бу ҳақда яна қўшимча маълумот берамиз."

Қўшимча маълумотни саккиз кундан сўнг олдик. Унда шундай дейилади:

"Хитойда чиқарилаётган "Фао", "Қувноқ ошпаз", "Ангел", "Идеал" ва "Данбаоли" хамиртурушлари Ўзбекистон Ресбуликасига 2001 йилга қадар Тошкент шаҳрида жойлашган "Глобал Америка" фирмаси орқали олиб келинган. 2001 йил мобайнида бу хамиртурушлардан тўққиз партияси келтирилган бўлиб, уларнинг инсон саломатлиги учун зарарсизлиги Соғлиқни сақлаш вазирлиги қошидаги Тиббий санитария бирлашмасининг Санитария эпидемиология станцияси лабораторияларида аниқланган. Уларга гигиеник сертификатлар берилган.

2002 йилнинг олти ойи мобайнида Республика санитария эпидемиология назорати марказларига бирорта жисмоний ёки юридик шахс хамиртурушларни таҳлил қилиб, гигиеник сертификат берилишини сўраб мурожаат этмаган. Бу хамиртурушларнинг расмий равишда мамлакатимиз ҳудудига киритилгани қайд этилмаган.

Лекин, ўтказилган текширувлар вақтида маълум бўлдики, мамлакатимиз бозорларига номаълум шахслар томонидан хамиртурушларни келтириш давом этмоқда. Республика ва Тошкент шаҳар санитария эпидемиология назорати марказлари лабораторияларида шаҳар бозорларидан олинган 19 та намуна текширувдан ўтказилди. Шулардан учта (2 та Карвон бозоридан ва битта Пушкин кўчасида жойлашган озиқ-овқат магазинидан олинган қуруқ фаол хамиртуруш) намунасида кадмий заҳарли элементининг меъёрдан 9 баробар кўп эканлиги аниқланди.

Тошкент шаҳар бош давлат санитария врачи ушбу намуналар олинган партияларни истеъмолдан чиқариш тўғрисида қарор чиқарди.

Республика ҳудудий давлат санитария эпидемиология назорати марказлари раҳбарларига Хитойда ишлаб чиқарилган қуруқ актив хамиртурушларнинг таркибида заҳарли модда кадмий 9 баробар ошиқлиги ва бу партияда келтирилган хамиртурушларни савдодан чиқариш ҳақида кўрсатма берилди.

Ҳозирги кунда сифати шубҳали бўлган худди шундай хамиртурушларни мамлакат ички бозорларига умуман киритмаслик масаласи ҳал қилинмоқда.

РесДСЭНМ бош врачи
С.Б.ШОУМАРОВ".

Халқимизнинг "Етти ўлчаб бир кес" деган ажойиб мақоли бор. Албатта, бирор қарорга келишдан олдин масалани жиддий ўрганиш ҳеч қачон зарар қилмайди. Лекин юқоридаги масалада, менинг назаримда, РСЭС сусткашликка йўл қўйди. Хитойда ишлаб чиқарилган хамиртурушларни Қозоғистонга олиб кириш ва сотиш таъқиқланганига бир ой бўлди. Шу вақт ичида бу маҳсулотнинг қанчаси бизнинг ҳудудимизга келтирилганию бозорларимизда сотилгани, қанча одамнинг соғлигига зарар етказгани ҳақида лом-мим дейилмаётир. Бироқ манзарани тасаввур этмоқ унчалик қийин эмас.

Юқоридаги хатда хамиртурушлар келтириш тўғрисида на бирор жисмоний шахс ва на юридик шахс мурожаат қилмагани, шунингдек, йил бошидан буён бирон кило ҳам хамиртуруш СЭСларда лабораториядан ўтказилмагани таъкидланади. Унда бозорларимизда сотилаётган хамиртурушларни олиб киришга ким рухсат берган? Бозорлардаги хамиртурушларнинг сифатини текшириш СЭСларнинг вазифаси эмасми? Демак, четдан яширинча йўллар билан кириб келган ҳар қандай заҳарли товарни бозорларимизда сотавериш мумкин экан-да.

Эътибор берган бўлсангиз, Тошкент шаҳрининг тўрт-беш жойида "Ангел" хамиртурушининг рекламалари қўйилган. Расмий йўл билан Хитойдан хамиртурушлар келтирилмаётган бўлса уларни ким реклама қилаяпти? Ёки божхона постларидан бу маҳсулотни яширинча олиб ўтганлар ўз сирларини ўзлари очаяптими? Мантиқ қани?

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Б.Шоумаров хатида бундай сифатсиз хамиртурушларни мамлакат ҳудудига умуман киритмаслик масаласи ҳал этилаётгани таъкидланган. Биз кўпминг сонли газетхонларимизни қизиқтираётган бу муаммонинг ечими ҳақида ҳам республика санитария эпидемиология станцияси раҳбарларидан жавоб кутамиз.

Беккул ЭГАМҚУЛОВ

САНЪАТШУНОС ЛОҚАЙД БЎЛМАСЛИГИ КЕРАК

Бугун журналистларимиз фаоллигини ошириш ҳақида кўп гапирилмоқда. Президентимизнинг матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларининг касб байрамлари муносабати билан йўллаган табригида ҳам бу ҳақда аниқ фикр-мулоҳазалар баён этилган. Президентимиз таъкидлаганларидек, бугунги кунда бизнинг матбуотимиз, радио, телевидениемизда кўпроқ ҳаётдаги ижобий ўзгаришлар, эришган ютуқларимизни акс эттириш кўзга ташланмоқда. Бу яхши, албатта. Зеро, мустақиллик йилларида республикамиз ҳаётининг барча жабҳаларида мисли кўрилмаган ўзгаришлар юз бераётгани ҳеч кимга сир эмас. Кўпгина соҳаларда жаҳон аҳамиятига молик ютуқлар қўлга киритилаётир. Бироқ айни вақтда умумий ишимиз равнақига тўсқинлик қилаётган иллатлар ҳам мавжуд эканлигидан кўз юмиб бўлмайди. Чунки бугунги кунда жамият манфаатидан ўз шахсий манфаатини устун қўяётганлар, давлат хазинасидан кўра ўз чўнтагини кўпроқ ўйлаётганлар оз эмас.

Айнан шунинг учун ҳам журналистларнинг биринчи галдаги вазифаси мавжуд иллатларга қарши курашиш, уларнинг сабаб ва оқибатларини очиб беришдан иборат бўлмоғи керак. Шу ўринда мен бу фақат журналистнинггина эмас, қўлига қалам тутган ҳар бир ижодкорнинг биринчи навбатдаги вазифаси бўлиши зарур, деб ўйлайман. Бунда мен ўзим бевосита мулоқотда бўладиган одамлар — санъатшунослар, киношунослар, театршунослар, мусиқашунослар ва шу каби мутахассисларни назарда тутаётирман. Зеро, Президентимиз И.Каримов "ҳамма нарсани ўз номи билан аташ — том маънодаги демократик жамият матбуотнинг ҳақиқий қиёфасини белгилаб бериши" ҳақида гапирар экан: "Яна такрорлаб айтаман, бу масала нафақат матбуот, ахборот ва матбаа соҳаси ходимларига, балки жамиятимизнинг барча қатламларига тааллуқли бўлиб, биринчи галда мутасадди ва раҳбар шахсларнинг энг долзарб вазифасидир", дея таъкидладилар.

Ҳар йили республикамизнинг турли санъат ва маданият ўқув юртларини қанчадан қанча мутахассислар битириб чиқаётган бўлишларига қарамай, юқорида айтилган соҳалардаги ютуқ ва камчиликларни ёритиш аксарият ҳолларда журналистлар зиммасига тушаётир. Бунинг сабаби нимада, деган савол туғилади? Аввало, ёш мутахассисларимиз ўзларининг соҳалари ҳақида матбуот нашрларимизга ҳеч нарса ёзмайдилар, бирор муаммони кўтариб чиқиб, унинг ҳал бўлиши учун жон куйдирмайдилар. Айни кунда кино бўйича ўзбек тилида яхши таҳлилий мақола ёзадиган одамнинг ўзи йўқ, десам хато бўлмайди. Ваҳоланки, бугунги ўзбек кино санъати ана шундай мақолаларга ниҳоятда муҳтож. Мен кўп йиллардан буён санъат журналистикаси соҳасида фаолият кўрсатиб келаман. Бироқ экранлаштирилаётган кино асарларининг на ютуқ, на камчиликларини таҳлил қилган бирорта мақола кўтариб таҳририятга келган ёш мутахассисни эслолмайман. Наҳотки, бу соҳада ёзишга арзийдиган ҳеч нарса бўлмаса!

Кези келганда яна бир нарсани айтиш керак. Санъ-

Муаммо

ат соҳасидаги мутахассисларнинг баъзилари ҳатто ўз соҳасига доир нашрларни ўқишмайди. Унда эълон қилинаётган ўз соҳалари бўйича материаллар билан мутлақо қизиқишмаётгандек таассурот туғилади. Агар шундай бўлмаганда, театр санъати муаммоларига бағишлаб газетамизда эълон қилинган "Театр: қувонч ва ташвишлар" сарлавҳали давра суҳбатига шу вақтгача бор-йўғи уч-тўрттагина театршунос муносабат билдириш билан чекланиб қўя қолишармиди? Бугун театрларга ҳукумат даражасида эътибор берилаётган, замонавий қаҳрамон масаласи кун тартибига чиққан бир пайтда театршуносларнинг ўзлари бу масалага лоқайд қараётганликларини, очиғи, мен тушунолмайман.

Тўғри, матбуот саҳифаларида номлари тез-тез кўзга ташланиб турган фаол муаллиф — мутахассислар бор. Кейинги вақтларда чоп этилган Оқилхон Иброҳимовнинг мақом санъатига доир туркум мақолалари, Тўхтасин Ғофурбековнинг Алишер Навоий ва мусиқа масалаларига бағишланган мақоласи, Пўлат Зоҳидовнинг меъморчилик тарихига доир мақолалари ўқувчиларимизда катта қизиқиш уйғотди. Шунингдек, театршунос олимлар Муҳсин Қодировнинг рақс санъати, Дилафрўз Қодированинг театр масалаларига бағишланган мақолалари ҳам кўпчилик томонидан эътироф этилди. Бироқ бу жуда оз.

Анчадан буён шундай қизиқ ҳолат кузатилади. Кўпгина муаллифларимиз матбуотдан буюртма кутиб ўтиришади... Ҳатто баъзи олимларимиз, ўз соҳасининг билимдон мутахассисларига "Анчадан буён ёзмайсиз", деб мурожаат қилганимизда, "Буюртма беринг, албатта, ёзамиз", деган жавобни оламиз. Тўғри, матбуот ходимларининг ўзлари ҳам ташаббус билан чиқиб, баъзи мавзулар бўйича муаллифлар билан ҳамкорликни йўлга қўйишлари лозим. Бироқ, ўз соҳасини чуқур билган, унинг бугуни ва келажаги учун қайғураётган мутахассис фақат таклиф кутиб ўтириши тўғримикин? Ахир, соҳадаги ютуқ ва нуқсонлар тўғри таҳлил қилинган, зарур муаммолар кўтарилган, яхши тил билан ёзилган мақолалар барча газета-журналларимизга зарур. Бундай ишнинг уддасидан чиқиш учун киши ўз касбининг фидойиси, ўз соҳасининг жонкуяри бўлиши, шунчаки кун ўтказиш ёки қаердадир ҳисобда туриш учун ишламаслиги керак, назаримда. Аксар мутахассисларимиз эса ҳамон эскича фикрлаш ва ёзиш услубидан қутилганлари йўқ. Қўлимизга бирор спектакл ҳақида тақриз келадиган бўлса, ўқимасданоқ қолипини билиб турамиз. Унда дастлаб спектакл ва унинг мавзуи ҳақида гап боради. Кейин навбати билан бош қаҳрамонлар образларини яратган актёрларга таъриф берилади, режиссёр ишига, мусиқа муаллифига, рассомга ва ҳоказо ходимларга баҳо берилиб, охирида асарнинг "баъзи нуқсон"ларига тўхталиб ўтилади. Бундай юзаки тақриздан ким манфаатдор? Ундан газетхон ёки спектакл қўйган жамоа қандай наф кўради? Умуман, қачон газета-журналлар саҳифаларида исталган санъат асари ҳақида ҳаққоний фикрлар билдирилган, ютуқ ва камчиликлари рўй-рост кўрсатилган мақолалар ўқиймиз, деган фикр очиқ қолаётир.

Шу ўринда яна бир масалага тўхталиб ўтмоқчиман. Баъзан журналистлар томонидан ёзилган у ёки бу асарга доир мақолалар баъзи мутахассисларимизга ёқмайди. Улар дарҳол санъат асарларига баҳо бериш фақат мутахассисларнинг иши, деган даъвони билдирадилар. Ҳатто ўзимга ҳам бир спектакл ҳақидаги фикр-мулоҳазаларим учун шундай деганлар бўлди. Қизиқ ҳол: санъатшунос-мутахассислар ёзаётган мақоланинг тили ғализлиги учун таҳририятда қайта-қайта таҳрирдан сўнг ўқийдиган ҳолга келтирилиб, чоп этилиб турганда бундай иззатталабликлар ортиқча эмасмикан?

Бугун театрларимиз, кино, тасвирий санъат, мусиқа, архитектура каби санъат соҳаларида савия билан боғлиқ, асар танлаш ва замонавий қаҳрамон масаласида айрим муаммоларнинг йиғилиб қолаётганига ҳам айнан мутахассисларнинг ўз касбларига лоқайдликлари сабаб бўлмаяптимикан, деб ўйлаб қоласан киши.

Эътибор беринг: қанчадан қанча саёз қўшиқлар, сийқа ашулалар пайдо бўлди. Биз шу чоққача соҳа мутахассисларининг бирontaсининг бу ҳақдаги жиддий чиқишини ўқидикми? Йўқ, ўқимадик. Ҳолбуки, боғдаги бегона ўтга биринчи навбатда ўша боғ боғбонининг кўзи тушмайдими?

Катта-катта илмий-тадқиқот институтларида фаолият кўрсатаётган номдор мутахассисларимиз, ҳар йили санъат олий ўқув юртларини битириб чиқаётган ёшларамиз қачон фаол бўладилар? Қачон биз уларнинг мавжуд жараёнларга доир мулоҳазаю муносабатларини ўқиймиз. Мен санъатшунос-мутахассисларимизни шу хусусда очиқ баҳс-мунозарага чорлайман.

Гулчеҳра УМАРОВА

НАБИ ХАЛИЛОВ

Ўзбек мусиқа санъатининг йирик вакили, дирижёрлик илмининг катта билимдони, бастакор, Ўзбекистон халқ артисти, профессор Наби Халилов оламдан ўтди.

Наби Халилов 1922 йили Қўқон шаҳрида таваллуд топди. Ёшлик чоғидаёқ мусиқа санъати илми, назарияларини ўрганишга бўлган кучли иштиёқи уни амалий тажриба орттиришга ундади. Шу боис анча вақт турли ижодий муассасаларда созанда сифатида фаолият кўрсатди. 1951 йили Тошкент Давлат консерваторияси дирижёрлик факультетининг опера-симфоник бўлимига ўқишга кирди. 1966 йили шу билим даргоҳидаги аспирантурани опера-симфоник дирижёрлик ихтисослиги бўйича муваффақият билан якунлади

Н.Халилов иқтидорли дирижёр сифатида узоқ вақт санъат ва маданият аҳлининг эътиборини қозониб келди, умумжаҳон миқёсидаги мумтоз мусиқа асарлари, опера ва балетлар, мусиқали спектаклларга дирижёрлик қилишда ўзининг юксак истеъдод ва маҳоратини намойиш этди.

Н.Халиловнинг салкам 40 йиллик ижодий фаолияти Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқий театрида кечди. У композитор сифатида ҳам самарали ижод қилди. "Бахт тўйи" (Ё.Мирзо), "Ҳалима" (Ғ.Зафарий), "Олифта" (Ф.Мусажонов), "Дилафрўзга тўрт ошиқ" (Т.Миннуллин), "Чин муҳаббат" (О.Ёқубов), "Сеҳрли узук" (С.Қориева), "Қулоқсиз шалпангқулоқлар" (Ф.Файзиев) каби асарларга басталаган мусиқаси миллий мусиқали саҳна санъатимизга катта ҳисса бўлиб қўшилди. Ундан ташқари Н.Халилов ижодига мансуб она Ватанни, юрт ва халқ фаровонлигини, севги муҳаббатни тараннум этувчи куй ва қўшиқлар бугунги кунда ҳам севиб куйланади.

Н.Халилов узоқ йиллар ёшларга мусиқа санъатидан сабоқ берди. Консерватория ва Санъат институтида унинг саъй-ҳаракатлари туфайли кўплаб қобилиятли, билимдон мутахассислар етишиб чиқди.

Ажойиб инсон, меҳрибон устоз, йирик мутахассис, қадрдон дўст Наби Халиловнинг ёрқин хотираси қалбларимизда сақланиб қолади.

Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлиги, "Ўзбектеатр" бирлашмаси, Муқимий номидаги театр жамоаси.

ЗИЛЗИЛАШУНОС ОЛИМ

Қутлаймиз

Қадим-қадимдан ногоҳоний ер силкинишларидан ўнлаб катта шаҳарлар вайронага айлангани, неча минглаб одамлар бевақт ҳаётдан кўз юмгани, майиб-мажруҳ бўлиб қолаётгани инсониятни ташвишга солиб келади. Хўш, бу офатнинг олдини олиб бўладими? Зилзилаларнинг вақтини ва жойини олдиндан айтиш мумкинми?

Бу саволлар дунёдаги кўплаб зилзилашунос олимларни ўйлантириб келмоқда. Шундай фидойи инсонлардан бири геология-минерология фанлари доктори, Беруний номидаги республика давлат мукофоти соҳиби, профессор Рашод Иброҳимовдир.

Рашод ака асли самарқандлик. Тошкент Политехника институтини тугатгандан сўнг иш фаолиятини Ўзбекистон Фанлар академиясининг Геология институтида бошлади. Геофизик сифатида уни, биринчи навбатда, геологик ва сейсмик ҳаракатларни геофизика нуқтаи назаридан ўрганиш қизиқтиради. Рашод Иброҳимов бу соҳада қизғин илмий ишлар билан шуғулланди. Унинг изланишлари тезда ўз самарасини берди. 1961 йилдаёқ у Тошкент — Мирзачўл районларининг тектоник хусусиятларини ўрганиб, бу ерларда етти ва ундан ошиқ балли зилзила бўлиши мумкинлигини илмий нуқтаи назардан асослаб берган эди.

— Ҳозир фан ер силкинишлари қаерда кўпроқ бўлишини бехато айтиб бера оладиган даражага етган десак мутлақо янглишмаймиз, — дейди Рашод Нарзиқулович. — Бироқ унинг қачон юз бериши ҳамон жумбоқлигича қолаётир. Лекин кейинги йилларда бу соҳада ҳам бироз олға силжиш кузатилди. Хитойда, АҚШнинг Лос-Анжелос шаҳрида бўлган зилзилалар олдиндан айтилди. Натижада, қурбонлар нисбатан камроқ бўлди. Биз ҳам 1978 йили Олой тизмаларида юз берган зилзилани геофизик ва гидрогеологик жараёнларни кузатиш орқали вақтидан олти соат олдин айтиб берганмиз.

Рашод Иброҳимов зилзилалар ер ости қатламларида ҳосил бўлган энергия таъсирида тоғ жинсларининг ер ёриқлари орқали ҳаракатга келиши натижасида юз беришини биринчилардан бўлиб аниқлаган эди. Шу асосда 1976 йилда Шарқий Ўзбекистоннинг сейсмик районлаштириш харитасини тузганди. Буни қарангки, олим белгилаган тўққизта жойда у айтган баллда зилзила содир бўлди. Рашод аканинг бу борадаги тадқиқотлари дунё зилзилашунослик фани эришган ютуқлар сирасига киради.

Р.Иброҳимов сейсмотектоника ва сейсморайонлаштириш бўйича Марказий Осиёда мактаб яратган олимдир. У Туркманистон, Қозоғистон ва Ветнамда сейсмотектоник лабораториялар ташкил этишда бевосита иштирок этди. Олимнинг 190 дан ортиқ илмий ва илмий-оммабоп асарлари ўзбек, инглиз ҳамда рус тилларида нашр этилган. У ўн тўртта монография, еттита рисола муаллифи ҳисобланади.

Рашод ака томонидан яратилган илмий-методик ишлар 1986 йилда АҚШда тузилган зилзила оқибатлари зарарини камайтириш миллий дастурида ҳам ўз аксини топган. Олим тузган "Зилзилалар рўйхати" китоби Калифорнияда (АҚШ) чоп этилди. Унинг Ветнам, Лаос, Яман сейсмик районлаштириш хариталари жаҳон талабларига жавоб беради ва бугун шу давлатлар учун расмий ҳужжат вазифасини ўтамоқда. Бу хариталарда биринчи марта кучли зилзилаларнинг жойи ва кучи юз фоиз олдиндан айтилган.

Рашод Иброҳимов бугун 70 ёшга тўлдилар. У зилзиладек офатнинг жойи, вақти ва кучи аниқ айтиладиган кунлар яқинлигига ишонади. Шу йўлда тинмай изланишлар олиб бормоқда. Биз ўзбек зилзилашунослик фанининг фидойиларидан бири Рашод ака Иброҳимовнинг бу соҳадаги ишларига ривож, ўзига эса мустаҳкам соғлик тилаймиз.

Б.ЭГАМҚУЛ

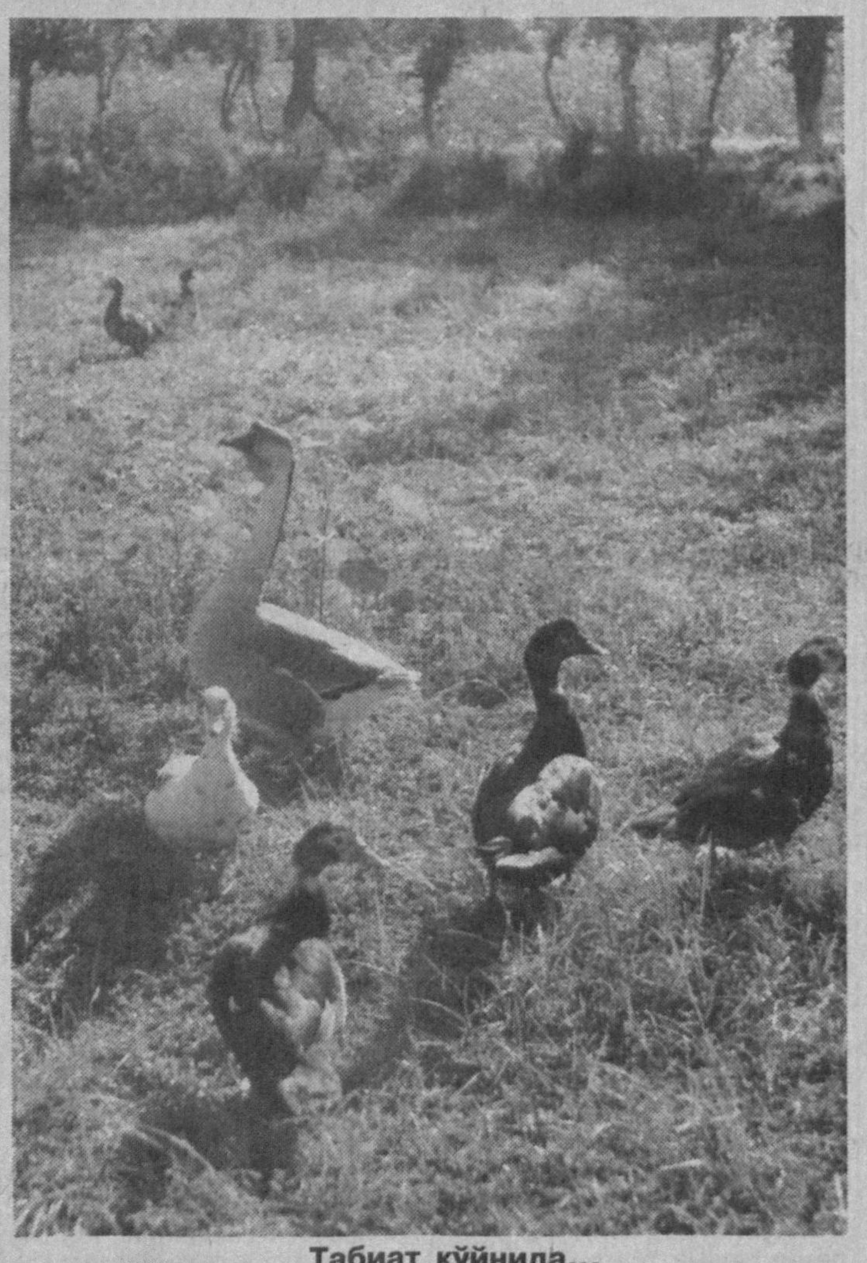

Табиат қўйнида...

ДАДИЛЛИК ЗАРУРАТИ

Боши биринчи бетда

давлат манфаатидан шахсий манфаат йўлида фойдаланаётганлар орасида журналистларимиз йўқ, деган даъводан ҳам йироқман.

Тарихий Истиқлолни ҳар томонлама мустаҳкамлаш, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги йўлида олиб борилаётган иқтисодий, маданий-маърифий ислоҳотларни амалга оширишда бошқарувнинг ўрта ва қуйи бўғинларида учраётган манфаатпарастлик, бирёқламалик, сусткашлик иллатларига ким қарши курашади? Мамлакат тараққиёти, миллат ғурурига путур етказиш мақсадида қилинаётган ҳар хил уйдирмаларни, куракда турмайдиган бўҳтонларни ким фош қилади? Албатта, журналист-да, албатта, ижодкор-да!

Чунки улар жамиятнинг виждонидир. Фақат воқеликларни холис ва тийрак нигоҳ билан кузатишгина эмас, камчиликларга танқидий назар ташлаш, жараёнлар оқимини таҳлилий мушоҳада этиб бориш каби бир қатор ўта нозик масъулиятли вазифалар айнан уларнинг зиммасига юкланиши табиийдир.

Демак, Виждон масъуллиги халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларида, аҳоли турмуш тарзида, фан, таълим, ишлаб чиқариш, бошқариш соҳаларида, бир сўз билан айтганда, халқ ҳаётида ўз ўрнига эга бўлиши ҳамиша ҳаётий зарурат бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади.

Бугун халқимиз катта мақсадлар билан яшаяпти. Дарҳақиқат, шу улуғвор муддаолар ҳар биримизни келажакка ишонч кўзи билан боқишга ундаяпти. Демак, бугун кечагидан, эртага бугунгидан яхши турмуш тарзига — жамиятимизнинг демократик йўналишини тўла такомиллаштиришга, фаровонликка эга бўлишимиз учун яхшилик томонга ҳам, ёмонликка қарши ҳам дадил ҳаракат қилиш даврий заруратдир.

Сафар ОЛЛОЁР

УСТОЗЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Акс-садо

Устозларнинг улуғлиги ҳақида жуда кўп ҳикматлар битилган. Ҳақиқатан ҳам, ёшликда қўлингга қалам тутқазиб ҳарф ўргатган ёки ҳаёт йўлингда сенга яхши хулқдан сабоқ берган устознинг хизматларини ҳеч нарсага қиёслаб бўлмайди.

Биз келажаги буюк давлат қураяпмиз. Буюк келажакнинг яратувчилари бўлган ёшлар бугун коллеж, лицей ва мактабларда билим олмоқда. Хўш, уларга кимлар тарбия бераяпти? Тарбиячининг ўзи ўқувчига намуна бўладиган хулққа эгами? Ахир ўқувчининг дунёқараши устоз-ўқитувчининг хатти-ҳаракатига қараб шаклланади-ку.

Газетамизнинг шу йил 14 июн сонида "Муаллимга совға керакми?" мақоласи босилгандан сўнг таҳририятимизга Самарқанд вилояти Оқдарё туманидаги 33-мактаб ўқитувчилари жамоасидан мактуб келди.

Хат билан мактаб касаба уюшмаси йиғилишининг қарори нусхаси, туман прокуратурасининг қарори ҳамда далолатномаси нусхаси, вилоят халқ таълими бошқармаси буйруғидан кўчирма ва яна бир қанча ҳужжатлар илова қилинган.

Мактубда кўтарилган масаланинг долзарблигини, бу каби ҳолатлар бошқа мактабларда ҳам учраб туришини ҳисобга олиб, унда кўтарилган муаммоларга тўхталишни лозим топдик.

"Мактабимиз тумандаги намунали мактаблардан эди,- дейилади ўттиз бир ўқитувчи имзо чеккан хатда. -Лекин кейинги бир йилда унинг обрўси тушиб кетди. Бунинг ўзига хос сабаблари бор. Мактабимизга бир неча йил Мавлуда Маҳмудова раҳбарлик қилди. Тўғриси, директоримиз аввал яхши ишларди. Кейинги йилларда негадир у ўзгариб қолди. Натижада жамоада тартиб-интизом бўшашиб кетди. Ўқувчилар у ёқда турсин, биз— ўқитувчилар ҳам дарсга кечикиб келадиган бўлдик. Ҳатто туман халқ таълими бўлимидан текширувчилар келганда кечикиб келганимиз учун бир неча марта тушунтириш хатлари ҳам ёзганмиз. Ўтган йили мактабимиз директори ишдан олинди. Вилоят халқ таълими бошқармасининг бу қарорини ҳаммамиз қўллаб қувватладик".

Директор ишдан кетгач, туман прокуратураси мактабда текшириш ўтказади. Буни қарангки, мактаб жойлашган М. Пиримқулов жамоа хўжалиги мактаб таъмири учун 1999 йилда 2 тонна, 2000 йилда 3 тонна буғдой ажратган экан. Лекин собиқ директор буғдой пулини қурилиш материаллари олинди ва усталарга сарфланди, деб сохта ҳужжатлар тузиб, ўзлаштириб юборибди. Оқдарё тумани прокурори ёрдамчиси А. Эшонқуловнинг аниқлашига кўра, у бу билан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 167-моддаси, 2-қисми "б" ва "г" бандлари, 205-моддаси, 1-қисми ҳамда 209-моддаси, 1-қисмида назарда тутилган жиноятларни содир этган. Лекин амнистия тўғрисидаги фармонларга мувофиқ содир қилган жиноятлари юзасидан жиноий иш қўзғатилмаган.

Мактубни ўқиб ўйланиб қоласан киши. Сўнгги йилларда мактабни ким таъмирлаши керак — давлатми, ҳомийларми ёки ота-оналар, деган савол кўп кўтарилди. Матбуотда бу ҳақда бир қанча чиқишлар бўлди. Лекин биронта мутасадди ушбу саволга газета-журнал ёки телевидение орқали жавоб беришни, ота-оналар ўртасида турли гап-сўзлар чиқишига сабаб бўлаётган бу масалага узил-кесил нуқта қўйишни ўйламаяпти. Ростдан ҳам мактабни ким таъмирлаши керак? Шу муаммо аниқ ҳал этилмагани учун баъзан юқоридаги каби нохушликлар рўй бермоқда. Ҳомийлар ёки хўжаликлар томонидан таъмир учун ажратилган маблағ айрим директорлар томонидан ўзлаштириб юборилмоқда.

Бу масаланинг ҳуқуқий томони. Унинг маънавий томонига ҳам бир эътибор берайлик. Мактаб раҳбари таъмир учун ажратилган маблағни сохта имзо билан ўзлаштириб юборса, бу, албатта, мактабда гап-сўз бўлади. Бўлиб ўтган воқеадан фақат ўқитувчилар эмас, ўқувчилар ҳам хабар топади. Шундан кейин ўқувчида ўқитувчига нисбатан ҳурмат қоладими? Ўқувчи устози айтган ишни қиладими? Умуман, бундай ўқитувчи ёки раҳбарнинг ёш авлодга тарбия беришга маънан ҳақи борми?

Мактубда таъкидланишича, М.Маҳмудова директорликдан бўшатилгач, ўқитувчиликка ишга ўтказилган. Лекин ўтган йилнинг 10 октябридан буён бирон марта дарсга келмаган.

"Эшитишимизча, — деб ёзади ўқитувчилар, — бетоб эмиш. Тўққиз ой бетоб бўлган киши ногиронлик нафақасига чиқиши керак эмасми?

М. Маҳмудова негадир ўзини ишдан ноҳақ бўшатилган деб ҳисоблайди. Шу туфайли мактабимизга жуда кўп комиссиялар келди. Кўргазма беришдан, тушунтириш хати ёзишдан безор бўлдик. Комиссияларнинг келиши, кетма-кет текширувлар ўтказилаётгани ўқув жараёнига салбий таъсир кўрсатаяпти.

М. Маҳмудова яхши ўқитувчи. Биз бир неча марта унга келиб ўз мутахассислиги бўйича дарс ўтишни, шикоятбозлик қилиб асабимизга тегишни тўхтатишни илтимос қилдик. Лекин у мени нотўғри ишдан олишди деб турли идораларга чопишдан чарчамаяпти. Наҳотки, узтоз деган улуғ номдан раҳбарлик афзал бўлса? Юқори идоралар балки М.Маҳмудовани ёқлаб чиқар, лекин уни жамоа қўллаб қувватламаса-чи? У бу ҳақда ўйлаб кўрса бўларди. Яна бир гап. Яқинда радиода М. Маҳмудова ноқонуний ишдан олинди, деган эшиттириш берилди. Мухбир собиқ директорнинг турмуш ўртоғи И. Нарзуллаевнинг гапига таяниб, шу фикрни айтди. Наҳотки, журналист иккинчи томоннинг фикрини эшитмасдан, воқеани тўлиқ ўрганмасдан эфирга бераверса. Агар ўша мухбир мактабимизга келиб, ҳақиқий вазиятни ўрганганда, ўқитувчилар билан суҳбатлашганда шубҳасиз бундай эшиттириш тайёрламаган бўларди".

Юқоридаги ҳолатдан келиб чиқадиган хулоса шуки, устозлик катта масъулият. У босган ҳар бир қадам ўқувчи нигоҳида туради. У бирор ишга қўл уришдан олдин виждони олдида ҳисобот бериши лозим. Шундай қилмаса, сўзсиз, соғлом авлод тарбиясига салбий таъсир кўрсатади.

Б. УММАТОВ

ТАЛАБАЛАР СИНОВДА

Мўъжазгина саҳна. "Икки бойга бир малай" спектакли намойиш этиляпти. Ҳар сафар саҳнада малай — Труфалдино пайдо бўлиши билан залда бирдан жонланиш бошланади. Актёрнинг хатти-ҳаракатлари, гап-сўзлари, ҳатто имо-ишоралари ҳам томошабинларда кулги уғотади. У баъзан шунчалар тез гапириб, шунчалар тез ҳаракат қиладики, илғаб улгуролмайсан киши. Хуллас, Труфалдинонинг саргузаштларидан завқланиб, спектакл ниҳоясига етганини ҳам сезмай қолдик. Ёнимда ўтирган театршунос олима, санъатшунослик доктори Муҳаббат Тўлахўжаева ҳам бу ролни ижро этаётган йигитчанинг хатти-ҳаракатларини завқ билан кузатиб ўтириб, "Бало экан!" деб қўйди.

Албатта, қайси театрнинг спектакли экани билан қизиқаётган бўлсангиз керак. Бу профессионал театр эмас, Санъат институтининг томоша зали. Ижрочилар ҳам талабалр. Зеро, бир неча кун давомида тошкент Санъат институтининг ўқув театрида талаба ёшлар ижодиёти учинчи кўрик фестивали доирасида бир неча спектакллар, кино ва телевидениега оид асарлар, санъатшунослик соҳасидаги ижодий ишларнинг намойиши бўлди. Талабалар ва уларнинг устозлари тақдим этган "Нодирабегим", "Адвокатлик осонми?", "Икки бойга бир малай" ва қўғирчоқ актёрлиги курсининг спектакллари кўпчиликда яхши таассурот қолдирди. Хонандалик бўйича ўз маҳоратларини намойиш этган ёш ижрочилар маҳорати ҳам эътирофга сазоввор бўлди.

Мазкур кўрик-фестивал ўзбек театр, кино, телевидение ва хонандалик санъатида муносиб ворислар етишиб келаётганидан далолат берди. Шуни ҳисобга олган Ўзбекистон халқ артисти, профессор Шуҳрат Аббосов раҳбарлигидаги ҳакамлар ҳайъати фестивал қатнашчилари ижодини муносиб баҳоладилар.

Талаба Миржалол Абдуқодиров режиссёрлик қилган ва ўзи бош ролни ижро этган "Адвокатлик осонми?" спектакли энг яхши спектакл сифатида эътироф этилди. Талабалар Фахриддин Ҳидоятов ("Икки бойга бир малай", Труфалдино роли учун) ва Камола Дармонова ("Нодирабегим" Нодира роли учун) энг яхши эркак ва энг яхши аёл ролларини ижрочиси деб тан олиндилар. Шунингдек, бир неча талабалар турли номларда ташкил этилган совринлар билан тақдирландилар.

Г.ФАЙЗИЕВА

БАЙРАМ ТАРАДДУДИ

Боши биринчи бетда

ажойиб қўшиқ ва рақслар тайёрланмоқда.

Бу йил республикамизнинг иккита йирик шаҳри — Шаҳрисабзнинг 2700 ва Нукуснинг 70 йиллиги тўйлари нишонланади. Айни кунларда бу шаҳарларда юбилей тантаналарини ўтказишга тайёргарлик бормоқда. Бу ҳақда вазирликнинг бошқарма бошлиғи Р.Мансуров, Қашқадарё вилоят маданият ишлари бошқармаси бошлиғи ўринбосари Н.Абдуллаев ва Қорақалпоғистон маданият ишлари вазири Т.Давлатмуродова ахборот бердилар.

Шаҳрисабз шаҳрида тарихий обидаларни таъмирлаш — консервациялаш ишлари олиб борилмоқда. Қашқадарё вилоятининг барча туманларида фолклор-этнографик жамоалар ўртасида танлов эълон қилинган Ана шу танлов натижалари асосида байрам дастури тайёрланаяпти.

Нукус шаҳрида ҳам тўй тараддуди қизғин тус олган. Шаҳарда барпо этилаётган Санъат музейининг тематик режасини тузиш, экспонатларни йиғиш ва жойлаштириш билан боғлиқ масалаларни ҳал этиш юзасидан қизғин иш бормоқда. Бердақ номидаги театр таъмирланмоқда. Байрам тадбирларини ўтказишда "Ўзбекрақс", "Ўзбектеатр" бирлашмаларининг бадиий жамоалари ҳам жалб этилади. "Ўзбекнаво" эстрада бирлашмасининг бу тўйларда фаол қатнашиши кўзда тутилган.

Маданият ишлари вазирлигининг олти ойлик иш фаолияти иш якунлари тўғрисида вазирнинг биринчи ўринбосари Э.Эрназаров ахбороти тингланди. Нотиқ асаосий эътиборни бюджет маблағларидан самарали фойдаланиш, ортиқча сарф-харажатларга йўл қўймаслик, бошқарув тизимини такомиллаштириш, кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур, "Қарияларни қадрлаш йили" давлат дастурини белгиланган муддатларда бажариш каби масалаларга қаратди. Йиғилишда,шунингдек, музейлар ишига алоҳида тўхтаб ўтилди. Шуни қайд этиш керакки, сўнгги икки йил ичида музейлар ишига аҳамият ниҳоятда кучайди. Термизда археология музейи ишга тушди. пойтахтимизда тарих музейини таъмирлаш ишлари, Қатоғон қурбонлари хотираси музейи қурилиши ниҳоясига етай деб қолди. Бироқ ҳамон баъзи музейларнинг тематиқ мазмуни бугунги кун талабига жавоб бермайди, уларда янгиланиш, замонавий иш услубига ўтиш кўзга ташланмайди. Шунингдек жойлардаги маданият уйлари, клубларнинг аҳволи қониқарли эмас. Бу каби камчиликларнинг олдини олиш учун вилоят маданият ишлари бошқармалари ўз фаолиятларига танқидий кўз билан қараб чиқишлари зарур.

Ҳайъат йиғилишида, шунингдек, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг вазирлик тизимидаги ўқув юртларида бажарилиши ва турли масалалар кўриб чиқилди. Барча масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

ШОИРНИ ЭСЛАБ...

Ўтган улуғ сиймоларни эслаш эзгу удумларимиздан. Ана шу удумга риоя қилиб, ҳассос шоир Ҳамид Олимжонни бир нафас бўлса-да, ёдга олсак...

Мустабид тузум йилларида "халқ душмани"га чиқарилган ёзувчилар эл-юрт эътиборини қозонган ҳозирги кунларда Ҳамид Олимжон сингари буюк шоирларни камдан-кам тилга оладиган бўлдик. Ҳолбуки, бундай шоирлар эллик-юз йилда дунёга бир марта келади. Ҳамид Олимжон туғма шоир, ноёб шеърий истеъдод эгаси бўлган. Унинг ижоди XX аср ўзбек шеъриятининг энг юксак чўққиларидан бирини ташкил этади. Агар шеърият, аввало, гўзал туйғулар фавворасн бўлиб, бизнинг қалбимиз ва шууримизни поклаш иқтидорига эга бўлса, шундай хусусият Ҳамид Олимжон шеъриятида жилва қилиб туради. Ўзбек шеъриятининг бугунги юксакликка эришишида унинг хизматлари оз эмас. Бор-йўғи 35 йил яшаб, миллий адабиёт тарихида Ҳамид Олимжондек чуқур из қолдирган шоирлар жаҳон адабиётида бармоқ билан санарлидир.

Аммо биз бугун Ҳамид Олимжонни бутунлай бошқа бир муносабат билан эсламоқчимиз.

...1944 йилнинг июли. Ҳамид Олимжон бир неча қаламкаш дўстлари билан Дўрмонга — ёзувчиларнинг янги ташкил этилган Ижод боғига йўл олади. Ўз юртлари ҳали озод этилмаган қардош ёзувчиларнинг оилаларини Дўрмондаги жамоа хўжалиги озиқ-овқат билан таъминлаб турарди. Шу куни, ваъдага мувофиқ, мол сўйилиб, унинг гўшти қардош адибларга тақсимланиши режалаштирилган эди. Шоир ушбу хайрия тадбирида қаламкаш дўстларининг ҳам иштирок этишларини хоҳлади.

Шоирлар кечга яқин минг азоб билан етиб келдилар. Оқшом дам олиб, 2 июл кунини ҳам ўша ерда ярим қилдилар. Ҳамид Олимжон рафиқасига берган ваъдасига кўра, шу куни қайтиши лозим эди. Дўст-ёрлари қанчалик қистамасинлар, у оёқ тираб олди. Йўлда алламаҳалгача улов топишнинг иложи бўлмайди. Ниҳоят, анча вақтдан кейин устига хотин-халаж ортган "Студабеккер" келиб, улар имоси билан тўхтади. Ширакайф ҳайдовчи йўлма-йўл яна одам олишда давом этди. Бир жойга келганда у тормоз беролмай, йўл чеккасида тўхтаб қолган юк машинасига урилиб кетмаслик учун машинани зарб билан сўлга буради. Йўлда турган машинани энди айланиб ўтган ҳам эдики, рўпарадан, чанг-тўзон орасидан одам ортган арава чиқиб қолади. "Студабеккер" аравага урилди-ю, ҳайдовчи ҳалокат юз бермасин, деб машинани яна сўлга буради. Машина йўлдан чиқиб, ариққа тушиб кетади. Ширакайф ҳайдовчи шериги билан эшикни шарт очиб, урра қочадилар. Эгасиз қолган машина қалдираб ва шалдираб, чанг-тўзон кўтариб, симёғочга бориб урилади. Уни синдириб ўтиб, катта бир дарахтга бориб тегади-да, ён томонига ағдарилади. Ҳамид Олимжон оғир, жуда ҳам оғир шикастланади.

Бу мудҳиш воқеа ҳукумат боғининг яқинида содир бўлади. Совуқ хабар тарқалиши билан боғда ҳордиқ олаётган раҳбарлардан бири шифокорлар билан бирга бир зумда етиб келади. Майиб бўлган шоирни енгил машинага ўтказиб, ҳукумат шифохонасига олиб боради. Аммо 3 июл куни оташқалб шоирнинг чақноқ кўзлари бир умрга юмилди. 4 июл куни марҳум шоирни Санъат музейи ёнидаги Биродарлар қабристонига дафн этдилар.

Орадан бир қанча йиллар ўтгач, қайси бир хорижий "советшунос"нинг "енгил қўли билан" Ҳамид Олимжоннинг ўлими КГБ томонидан уюштирилган, деган гап ҳам тарқалади. Лекин, юқорида кўрганимиздек, унинг ўлими бахтсиз тасодифнинг оқибати бўлган.

Ҳамид Олимжон дафн этилган Биродарлар қабристони 1917 йил воқеаларига қадар "Александр боғи" деб юритилган. Ўша йили "инқилобий курашлар"да ҳалок бўлгани учун бу ерга 79 нафар ишчи ва аскар жасади дафн этилган. Кейинчалик 14 Туркистон сапёрининг хоки шу ерга кўчирилиб, дафн қилинади. Шу-шу бу ер Биродарлар қабристони деб аталиб, таниқли давлат ва жамоат арбоблари ҳам сўнгги манзилларини топадилар.

Мангу лаҳза

Яқинда европалик марҳумлар жасади Боткин қабристонига, Йўлдош Охунбобоев, Собир Раҳимов ва Ҳамид Олимжоннинг хоклари эса Форобий қабристонига кўчирилди. Ҳамид Олимжон узоқ йиллик ҳижрондан кейин севимли рафиқаси Зулфияхонимнинг бағрига қайтди. Эндиликда икки улкан шоир, муҳаббат оламининг бу икки мумтоз фарзанди Тоҳир ва Зуҳра, Лайли ва Мажнун сингари ёнма-ён абадий уйқуда ётибдилар.

Наим КАРИМОВ

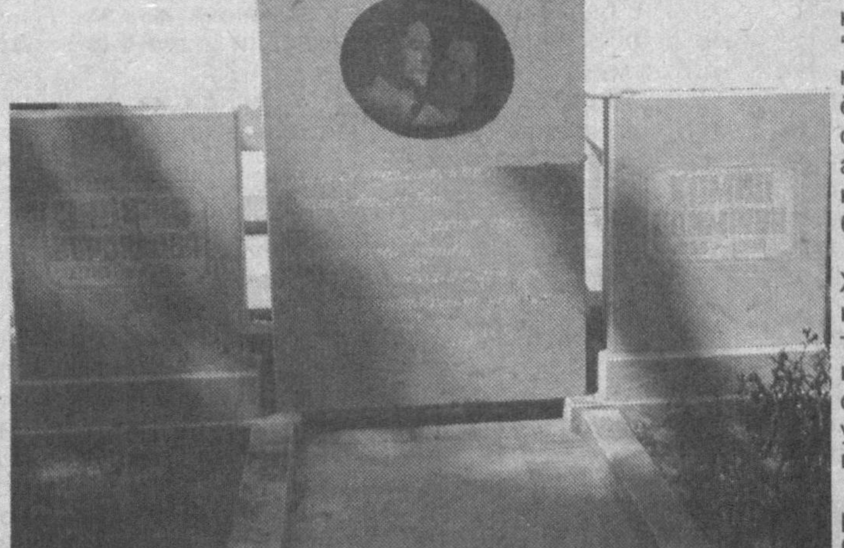

Суратда: "Форобий" қабристонидаги Ҳамид Олимжон ва Зулфия сағаналари.

"СИЗ ҚАЙДА..."

Қоянинг қоялиги ундан узоқлашганда билинади. Биқинида турганингда оддий тош ҳам қоя бўлиб туюлиши мумкин.

Зулфия ўзбекнинг маънавий қояларидан бири, шеркелбат шоираси эди. У ҳар бири бир олам бўлган буюклар олдида ижод қилди. Уларга муносиб ижодий сингил бўлди, чин эҳтиромларига эришди. Буюклардан бири Ғафур Ғулом шоирага "Бегим" унвонини берар экан — шеър "Зулфиябегимга" деб аталади — унинг эллик йиллик тўйида шундай ўлмас сатрларни битди:

Муаззам Шарқ намоёндир сенинг покиза шонингда,
У бизнингдир, сенинг ахлоқу иффатга тўлиқ нозинг.

Шу ерда мен "ноз" сўзининг фалсафий маъноси ва ҳиссий кўламини ҳис этдим. Аниқроғи, "аҳлоқу иффатга тўлиқ ноз"нинг. "Ноз" шикаста қалб ва ёниқ руҳ измида солланиб оқаётган Зулфия шеъриятининг асл моҳиятидаги белги эмасмикан, деган хаёлга ҳам бордим, беихтиёр.

У буюклардан бири — Ҳамид Олимжоннинг муҳаббатини қозонди. Маъшуқа муҳаббати, аёл севгисининг яратувчилик қудрати билан буюклик рутбасига эришган Ҳамид Олимжон учун илҳом парисига, жисмидаги жонга айланди.

Туйқусдан ёпирилган ҳижрон шоирага бир умрлик тақдир бўлди. Баъзан айтилганидек, балки айни шу ҳижрон шоирани буюклик поғонасига кўтаргандир. Балки ҳижрон Зулфия шеъриятининг қаър-қаърида азалдан бўлгандир. Дарвоқе, бунга шоиранинг ўз гувоҳлиги ҳам бор. У Александр Наумов билан суҳбатида "Ҳижрон кунларида" тўплами ҳақида сўзлар экан, дейди:

"Биласизми, шу китобни эслар эканман, ўйлаб кетаман, шоир меҳнатида қандайдир башорат, эртанги кунни аввалдан ҳис қилиш бордек... Менинг иккинчи, "Ҳарбий китобим"да аксарият ҳижрон ҳақидаги шеърлар ёзилганда Ҳамид Олимжон тирик эди — китоб корректурасини биргаликда ўқиганмиз. Китобнинг ўзини кўриш унга насиб этмади..." .

Балки ушбу азалий ҳижрон уни катта ижодкор ва катта инсонга эвриггандир. Зеро, ҳазрат Навоий айтганларидек:

Кўнгулга футур ўлмайин, роз очилмас,
Садаф гар бутун бўлса, гавҳар сочилмас.

Зулфия ҳам катта шоир, ҳам катта инсон эди.

Аллақачон ўз исботини топган ушбу фикрни илмий далиллаш учун бир мисол билан чекланаман. Биласиз, шоиранинг улуғ мусаввир Чингиз Аҳмаровга бағишланган "Қўшиқ" деб номланган шеъри бор. У, наздимда, нафақат Зулфия, балки ўзбек шеъриятининг шоҳ шеърларидан бири. Одатда, лирик шеър қаърида уни яратган одам, яъни муаллиф образи ўзига хос тарзда яширинган бўлади. У лирик қаҳрамонга қисман мос келса-да, ундан моҳиятан фарқ қилади.

Ушбу шоҳ шеър қаърида мен шоиранинг, йўқ, буюк бир инсоннинг қадди-бастини, ўктам қиёфа — образини кўрдим:

Ҳижилдан сўз топмай маҳорат ва санъат наклига
Куйлолмай муносиб ва жозиб жарангли бир найда.
Бу ранг, бундай зид туйғулар жангини ақлга
Сиғдириб, баёнига саллоҳлик қайдаю,
биз қайда?
...Тасанно, маҳлиё, ташаккур сўзларин ёзишга
нур билан
О, суюк мусаввир —
Биздайин камина муҳлисда куч қайда,
Сиз қайда!?

Қизиқ, гўзаллик ва буюклик қаршисида лол қолиб, уларнинг сеҳр-маҳобатини туйгач, ўз мағлублигини мардона тан олган қалб ўшалар қатори эҳтиромга, буюкликка сазовор, шунга муносиб бўлар экан.

Аристотел ўзининг "Метафизика" асарида дейди: "Ҳайрат ҳозир ҳам, аввал ҳам одамларни фалсафий фикр юритишга ундаб келган кучдир". Зотан, донишмандлик ҳайрат фарзанди. Ва унинг табиатида ҳис-туйғу азалдан мавжуд.

"Қўшиқ"да тиргак туйғу, жоиз бўлса, унинг демиурги — яратувчиси — ҳайрат. Зулфия ҳайратга тил ато этади. Шунда сўзлар ёлғиз маъноси билан эмас, жаранги, таровати, ҳидифори билан ишлаб, санъатнинг сирли-сеҳрли оламини кўримли — эшитимли — сезимли тарзда гавдалантира бошлайди. Агар мазкур шеър оқимида кечган поэтик жараённи номлайдиган бўлсак, унинг исми — "Ҳайрат кўзгусида акс этган буюклик" бўларди, ҳойнаҳой.

Назаримда, Зулфиянинг ўтмиш даврда эришган улкан ва ҳалол шон-шуҳрати ул зот шеъриятининг асл моҳияти томон йўлни бир қадар беркитгандай. Бу шеъриятга ботиний кўз ва руҳоний нигоҳ билан назар ташланса, ишонаманки, у шундай сир-синоатларини намоён эта бошлайдики, ҳайратдан ёқа ушлаб, шоирага жўровозлик билан:

Биздайин камина мухлисда куч қайда,
Сиз қайда!?

дейишимиз АНИҚ!

Сувон МЕЛИ

ОШИҚ ҚАЛБНИНГ ДАРДМАНД ҚЎШИҒИ

Рамз Бобожон ҳозирги ўзбек шеърияти вакилларининг кекса авлодига мансуб — буткул ижоди мобайнида кўплаб тўпламлар, жилд-жилд сайланмалар эълон қилган. Бироқ унинг ўтган йили Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилган "Сурайё юлдузидан шуълалар" тўплами уларнинг ҳаммасидан ажралиб туради. Ҳажми унча катта бўлмаган бу тўплам яна бир бор эски ва лекин эскирмайдиган бир ҳақиқатни исбот қилди — дард бор жойда шеърият бор. Асл шеърият шунчаки чечанлик эмас, шунчаки чиройли ташбеҳлару, маржон мисол тизилган садафдек сўзлар эмас. У биринчи навбатда ошиқ қалбнинг дардманд қўшиғи, ҳислар туғёни...

"Сурайё юлдузидан шуълалар" китобига шоирнинг Сурайё хоним ҳаётдан кўз юмгандан кейин ёзган шеърлари киритилган. Лекин шоир бу билангина чегараланган эмас. У бутун умри давомида севги-муҳаббат тўғрисида ёзган аввалги шеърларидан ҳам саралаб, ўзига маъқулларини китобхонга янгидан тортиқ қилган. Натижада, бу китоб икки инсон умрининг илк даврида туғилган, кейин ўсиб, кенгайиб, қанот ёзиб улғайиб борган, бир-бирига ҳамдард, ҳамнафас бўлиб қолган икки инсон ҳаётига мазмун ва маъно бахш этган буюк бир муҳаббатнинг поэтик тарихи даражасига кўтарилган. Шоир ёши бир жойга бориб қолганига қарамай, бу муҳаббати тўғрисида гапиришдан истиҳола қилмайди, аксинча, севгиси тўғрисида, ошиқ қалби ҳақида ошкора ғурур билан куйлайди. Негаки, унинг муҳаббати ёшликдаги жўш урган ҳислар жунбуши, юракларни энтиктирувчи висол онлари "оқ-оппоқ олмадай жонона" табассум қилиб тургандаги бўсалар лаззатигина эмас. Йўқ, бу тўпламда куйланган севги йиллар мобайнида оҳори тўкилмаган, бирон-бир гарди-ғубор юқмаган, қаримаган, ўзининг бокира поклигини сақлаб қолган муҳаббат. У ҳамиша олдинга чорлайди, юксакликка интилади, икки қалбни , икки инсон ҳаётини нурга тўлдиради, уларга ажиб бир тиниқлик бахш этади. Бу ишқнинг хитоби: "Эй юрак, ортгамас, фақат олға бос!" деган хитобдир. Шунинг учун ҳам шоир "Мен муҳаббат қулиман!"деб эътироф этишдан хижолат чекмайди, шунинг учун ҳам унинг муҳаббати шеър бўлиб қоғоз бетига тўкилади...

"Сурайё юлдузидан шуълалар"ни ўқиб чиққан китобхон яна бир карра амин бўладики, тозалик бор жойда ҳамма нарса ҳам тоза. Ҳақиқий муҳаббат нафақат икки қалбни бир-бирига пайванд қилғувчи олтин занжир, балки у шоир қаламига қувват ҳам бағишлайди, илҳом париси бўлиб, унинг сара сатрларининг туғилишида доялик қилади. Қизиқ, агар шоир қалбида чинакам севги жўш урса, унинг туйғулари чин бўлса, ҳисларини бировлардан қарз олган бўлмаса, сатрлари ҳам қуйма бўлиб бораверар экан. Натижада, шеърларда ҳам табиийлик ва самимият кучаяр экан ва у осонлик билан ўзгалар қалбига йўл очабилар экан.

Шоирнинг севгилиси қора кўзойнак тақади. Бу шоир қалбида ажойиб ўхшатишлар туғдиради:

Шунча яширсанг ҳам кўзингни мендан,
Тун яшира олмаган юлдуздай ёниқ.

Ёки ёри бетоб бўлиб қолганда бутун олам ошиқнинг кўзига шу бетоблик пардаси орқали кўринади:

Кўкда на юлдуз бор, на бир табассум,
Табиат инграрди, йиғларди юм-юм...

Китобингизни ўқидим

Севгига ошуфта қалб нафақат муҳаббат тўғрисида ўз сўзлари билан куйлайди, балки бутун олам, бутун ҳаёт унинг кўзига бошқача кўринади. У табиат манзараларини ҳам ўзига хос тарзда, бетакрор деталлар орқали кўз олдига келтиради. Энг муҳими — бу тасвирда сунъийлик ва мураккабликнинг йўқлигидир.

Қош қорайиб, уфқ қизарди,
Ой хилватда, нурсиз чироқдай.
Юлдуз учиб чизиқ чизарди,
Янги кунга эски жумбоқдай.

Юқорида айтилганидай, китобга шоирнинг сўнгги йилда ёзган шеърлари ҳам кирган. Бу шеърларда кутилмаган айрилиқ дарди, ҳижрон туйғулари жуда зўр куч билан ифодаланган. Бу ифодалар ҳам ғоятда табиий. Шоир фарёд чекади, лекин унинг фарёди шунчаки ўз жуфтини йўқотган қалбнинг адоқсиз ҳайқириғи эмас, балки гўзал тимсоллар, яна муҳаббатга йўғрилган поэтик образларда тажассум топган ибоpалардир.

Хиёбон бағрига эгилдинг гулдай
Ва ўзинг ногаҳон гул бўлиб қолдинг, —

дейди муаллиф.

Шоир айрилиқ изтиробини ифодалашга ҳам жуда ишонтирадиган, юракка санчиладиган ифодаларни топа олган:

Лекин татимайди, сенсиз севгилим,
Неки бор ортиқдай туюлар менга.
Бир шарпа эртакдай туюлар менга —
Бу сенми ё менинг талпинган кўнглим...

Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Улардаги тиниқлик китобхон қалбида ҳам алланечук илиқлик уйғотади ва инсон бошига мусибат тушган энг оғир дамларда ҳам муҳаббатга суянади, деган ишонч туғдиради.

Тўпламдаги шеърларда шоир инсон ҳаёти, унинг мазмуни, умр фасллари, кексалик ва ёшлик ҳақида кўп фикр юритади, бу фикрларини кўпинча ёрқин ташбеҳларда ифодалайди. Табиийки, у айрим ўринларда ёшлик даврини ҳам қумсайди ва ҳатто ёшлик ҳали ўтиб кетмаганини ҳам таъкидлайди. Негаки:

Ёшлик ўтди десанг, бол ташир ари,
Капалак қаноти алвон-алвон ранг.
Ёшлик ўтди десанг кўнгил дафтари
Булбул чаҳ-чаҳига нечун ҳамоҳанг?

Ҳа, ана шундай покиза ва тиниқ туйғуларни куйлай оладиган, ёшликдаги муҳаббатини ҳамон гард юқтирмай сақлаб келаётган, бу дунёни тарк этган севгилисининг ёрқин хотирасидан, ёдидан таскин топаётган шоирни кекса деб бўлармиди? Фақат, бутун умрлари давомида Сурайёхоним билан бирга тўқиган муҳаббат қўшиқларини куйлаб охирига етказиб қўйиш Рамз Бобожоннинг ўзига қолди.

Озод ШАРАФИДДИНОВ

Доимий ҳамроҳ

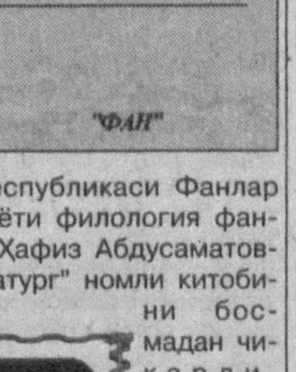

"Ҳажвий танқид, — деб ёзган эди улуғ адибимиз Абдулла Қодирий, — авомнинг руҳига яқин ва унинг ҳис этган, аммо ифода қила олмаган масалаларига таржимондир". Атоқли драматург Алп Жамол худди ана шундай авомнинг руҳига яқин асарлар яратди, унинг ичидаги дардларга таржимонлик қилди.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси "Фан" нашриёти филология фанлари доктори, профессор Ҳафиз Абдусаматовнинг "Алп Жамол — драматург" номли китобини босмадан чиқарди. Монографияда адибнинг миниатюралар устаси эканлиги, моҳир драматург сифатида саҳна адабиётини тараққий эттиришга улкан ҳисса қўшгани ҳар тамонлама чуқур таҳлил қилинади.

Тадқиқотда Алп Жамолнинг тилдан фойдаланиш борасидаги маҳоратини, ёзувчи, томошабин ва телевидениенинг ўзаро ижодий ҳамкорликларини очиб беришга ҳам жиддий эътибор қаратилган.

"Алп Жамол — драматург" монографияси олий ўқув юртларининг филология факултетлари ва санъат институтларининг талабалари ҳамда кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

ВОҚЕЛИК ВА ХАЁЛОТ УЙҒУНЛИГИ

Тарих ғилдираги ҳамиша олдинга қараб айланади. Уни ҳеч қачон ортга буриб бўлмайди. Бироқ маълум бир жамиятда муайян даврда юз берган воқеа бошқа бир даврда, бошқа бир жамиятда қайсидир кўринишда такрорланиши мумкин. Тарихда бунга мисоллар кўп.

Исони чор михга тортган оломон билан Мансур Халложни дорга осган оломон ўртасида унчалик катта тафовут йўқ. Тафовут фақат вақт деб аталмиш сарҳаднинг кенглигида. Сарҳад эса кенг, чексиз, чексизлик эса абсурддир. Абсурд тушунчаси, энг аввало, ана шу вақт чексизлиги қаршисида лол турган инсон шуурини акс эттиради. Санъат инсон шуурини тадқиқ этар экан, қайсидир маънода абсурдни тадқиқ этади.

Санъат ва адабиётга турли даврларда турлича муносабатда бўлиб келинган. Баъзан санъатдаги ранг-барангликка тараққиётнинг асоси деб қаралган бўлса, баъзан уни инкор этганлар. Альбер Камю „сенсимончи"лар билан нигилистларнинг ёхуд марксчиларнинг санъатга муносабатида унчалик катта фарқ йўқ, дейди. Улар битта ақидага, яъни санъатни суд қилишга, унинг устидан ҳукм чиқаришга ҳаракат қиладилар. Шўро тузуми даврида бунга сўзсиз амал қилинди.

Мустақилликдан сўнг санъат ва адабиётга муносабат тубдан ўзгарди. Илгари фақат бир хил қолипда тадқиқ этилган асарлар энди турлича нуқтаи назарлардан туриб таҳлил этила бошланди. Турлича метод ва йўналишлар ҳақидаги тадқиқотлар пайдо бўлди. Муҳими, адабиётшунослик яна ўзининг азалий ранг-баранглигини кашф этди. Бу борада Озод Шарафиддинов, Умарали Норматов, Иброҳим Ҳаққул, Аҳмад Отабоев, Баҳром Рўзимуҳаммад ва бошқа мунаққид ҳамда ижодкорларимизнинг хизматини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз.

Бироқ адабиётшунослигимиз ҳали ҳам, аксарият ҳолларда, бадиий ижодга бир хил муносабатда бўлаётгандай. Бадиий асарни бир хил қолипдаги мезон билан ўлчашга, у ҳақда узил-кесил ҳукм юргизишга мойиллик ҳали ҳам устундай. Зотан, бирор-бир бадиий матнни фақат мазмун ёхуд услубий жиҳатидан тўла-тўкис ёритиб бериб бўлмайди. Ҳар қандай бадиий асар комплекс ёндашувни талаб қилади. Асарнинг тили, услуби, методи ва мазмуни яхлит олингандагина таҳлил тўлақонли бўлади.

Яқинда газетада эълон қилинган „Абсурд маънисизликдир" ("ЎзАС", 2002 йил 27-сон) сарлавҳали мақолани ўқиб шундай мулоҳазаларга бордик. Мақола, асосан, Умарали Норматов ва Дилмурод Қуроновнинг кейинги пайтда эълон қилинган айрим мақолаларига жавобан ёзилган. Албатта, бугунги кунда бундай баҳс ва мунозаралар, тортишувлар жуда ҳам зарур. Чунки у ҳаммамизни фикрлашга, мулоҳаза юритишга чорлайди. Бироқ бундай мунозараларда „фалон йўналишдаги таҳлиллар тўғри, бошқачаси эса мутлақо нотўғри ва бизга ёт" деган кескин хулосалардан ўзимизни тийганимиз маъқулга ўхшайди.

Умарали Норматов ва Дилмурод Қуроновлар ўз чиқишларида Абдулла Қаҳҳор ва бошқа адибларимизнинг асарларини турлича нуқтаи назарлардан таҳлил қилишга уринишган. Бунга, мақола муаллифи таъкидлаганидек, табиий ҳол деб қарашимиз керак. Биз ҳам бу адиблар ижодидан абсурд асар намуналарини излашларга, айрим асарларини абсурд асар деб баҳолашларга қўшилолмаймиз. Чунки абсурд асар абсурд ижодни талаб қилади. Абсурд ижод йўқ жойда абсурд асар ҳам бўлмайди. Бироқ ҳар қандай бадиий асар турлича йўналишларда талқин қилинишини эса ҳеч ким чеклай олмайди. Бу ҳар бир адабиётчининг ихтиёридаги юмуш. Адабиёт ҳамиша турли–туман талқинларга муҳтож. Бу эса бирон-бир талқиннинг ҳукмрон талқин бўлишига изн бермайди.

Б. Саримсоқов ўз фикрларини қатъий хулосалар тарзида келтиради ва негадир XX аср жаҳон маданиятида тан олинган абсурд адабиётни „маънисиз адабиёт" деб кескин қоралайди: „Менимча уни (Абдулла Қаҳҳор назарда тутилмоқда — Ж.Э.) маънисиз адабиётга (?), айниқса, субутсиз (?) экзистенциализм фалсафаси билан боғлагунча, соцреализм билан боғлаш ҳақиқатга яқин-ку."

Эҳтимол, атоқли ёзувчимизнинг ижоди ҳаммамиз кўникиб қолган бир хил методдан бошқачароқ талқин қилингани ҳурматли олимимизнинг бироз ғашини келтиргандир. Бироқ Абдулла Қаҳҳор каби улкан адибларимизнинг асарлари турлича талқинга изн беради. Айниқса, бугунги кунда бизга ана шундай ранг-баранг талқинлар жуда зарур.

„Улар, — деб ёзади Б.Саримсоқов Ў.Ҳошимов, Ш.Холмирзаев, М.Муҳаммад Дўст, Т. Мурод, Х.Дўстмуҳаммад каби ёзувчиларнинг асарларини санаб ўтаркан, — реал воқелик (?), реал қаҳрамонлар (?), реал хронотоп (?) асосида яратилган..." У ҳолда бу адибларимизнинг ижодкорлиги қаёққа кетади? Ахир, ижодкорлик воқеликдан нусха кўчириш эмас, балки уни хаёл, кечинма орқали қайта идрок этиш, воқелик ва хаёлотни уйғунлаштиришда намоён бўлмайдими?! „Ҳеч қайси санъат, — деб ёзади Альбер Камю, — воқеликдан буткул узилиши мумкин эмас. Шаклпарастлик қиёфасиз ижодни дунёга келтиради. Шунингдек, хаёлот иштирокисиз қуруқ реализм ҳам тубанликка айланиб қолади. Ҳатто энг яхши фотосурат ҳам қуруқ реализмдан қочади, ҳатто у ҳам воқелик ва хаёлот қоришиб кетган манзарани излайди".

Абсурд асар тафаккур жараёни билан боғлиқ тушунча. Шу сабабли абсурд асар кўпроқ фалсафий моҳият касб этади. Инсон ҳамиша жумбоқ бўлиб келган. Бу „жумбоқ"ни ўрганиш эса ҳамиша абсурд саволларни, уларни ўрганиш эса абсурд ижодни юзага келтиради.

Абсурд — инсонни бадиий тадқиқ ва тасвир этишнинг бир усули, холос. Шу маънода абсурд маънисизлик эмас, аксинча, маънисиз воқеликдан қочиш, воқелик ва хаёлотнинг уйғунлигидир. Ф. Кафка, А. Камю, Ж.П. Сартр, С. Бэккет, Э. Сабота ва яна бошқа ўнлаб дунё адабиётида ўзининг муносиб ўрнини эгаллаган адибларнинг ижодида ана шундай уйғунлик намоён бўлганини кўрамиз.

Танқидни танқид

Мақола муаллифи яна бир ўринда: „Шарқ адабиёти, хусусан, ўзбек адабиётида абсурд асар агар энди яратилмаса, ҳозиргача учрамайди", деб ёзади. Тўғри, Шарқ адабиётида том маънодаги абсурд асар яратилмаган. Бироқ тасаввуф ва экзистенциал адабиётида воқеликка муносабат ҳамда уни бадиий идрок этишда ҳайратланарли даражада бир-бирига яқинлик мавжудлигини инкор эта олмаймиз. Тасаввуф ва экзистенциализмдаги бундай жиҳатлар алоҳида ва кенгроқ махсус муқоясани тақоза этади.

Б. Саримсоқов „Абсурд асар ижтимоий эстетик жиҳатдан арзийдиган ғоя ташимайди", деган қатъий фикрни илгари суради. Хўш, улар арзимайдиган ғоя ташир экан, нега дунёнинг кўплаб мамлакатларида севиб ўқилмоқда? XX асрда Нобель мукофотига сазовор бўлган ижодкорларнинг кўпчилиги шу оқим вакиллари эмасми?! Ёхуд уларнинг асарларини тузукроқ ўрганмасдан туриб „пуф сассиқ", деб бурнимизни жийиришимиз тўғрими? Наҳотки, социалистик реализм назарияси бизни бир умр таъқиб этса? Ақалли бугун, дунё ҳамжамияти билан теппа-тенг муносабатга киришган, ўз тафаккуримизни дунё тафаккурига мослаётган бир пайтда, эҳтимол, бундай бир томонлама ҳукмлардан ўзимизни тийишимиз керакка ўхшайди.

Экзистенциализм, абсурд, умуман, Ғарбнинг илғор, яъни модерн адабиётига бир пайтлар Совет Энциклопедияси ва адабиётшунослик терминлари луғатида бир ёқлама, мутлақо асоссиз баҳо берилган эди. Ҳар иккала манбада ҳам модернизм „нореалистик йўналишдаги", „шаклбозликдан иборат, халққа ёт" бир оқим сифатида таърифланганди. Мана орадан салкам ўттиз йилга яқин вақт ўтибдики, ҳамон онгимизда ўша таърифларни асраб келаяпмиз. Устоз Озод Шарафиддиновнинг шу газетада эълон қилинган суҳбатини ("Модернизм — жўн ҳодиса... эмас"), инобатга олмаганда, бу мавзуда ҳали шу пайтгача тузукроқ, асосли бир ижобий фикр билдирилмади. Аксинча, модернизмнинг „халққа ётлиги", унга тақлид қилмаслик, таъсирига тушмаслик тўғрисидаги тоталитар тузум пайтидаги мағзаваси чиққан фикрлар ҳалигача ўз „мева"сини бераяпти. Бундай фикрларни ўқиб шундай хулосага келиш мумкин. Бир ёқлама фикр билдираётганларнинг кўпчилиги ё илғор Ғарб адабиётини яхши тушунмаяпти ёки реалистик методни социалистик реализм методидан фарқлаб ололмаяпти. Ахир, модернистик методнинг туб моҳиятида воқеликка ўзига хос реалистик ёндашув ётганлиги кундай равшан-ку! Ёхуд энг реалистик асарларда ҳам воқеликка модернистик, яъни ноанъанавий ёндашувни кўрмаймизми?!

Мен Ғарбдаги ҳамма нарса гўзал, барчасини ёппасига кўр-кўрона ўрганиш, ўзлаштириш керак, деган тушунчадан буткул йироқман. Бироқ Шарқ ва Ғарб ҳақидаги тушунчаларимиз шўро давридаги тушунчалардан тамоман фарқланиши керак. Зеро, "Шарқ" ва "Ғарб" алоҳида-алоҳида тушунчалар эмас, балки яхлит ҳодисалардир. Чинакам ҳақиқат эса ана шу икки қутбларнинг бирлигидадир. Шунинг учун ҳам Чўлпон адабиётни Шарқ ва Ғарбни туташтирувчи „олтин кўприк" деб атаган эди. Дарҳақиқат, Шарқ ва Ғарб қайси давр бадиий тафаккурида синтезлашган бўлса, ўша давр санъатида, албатта, ривожланиш рўй берган. Навоий, Чўлпон ва бошқа адибларимизнинг ижоди фикримизнинг далилидир.

Ғарбга тақлид қилмаслик керак деймизу, аммо бирор-бир тадқиқотчи ўзбек ёзувчисининг айнан қайси ҳикояси қайси ғарблик ёзувчи асарига тақлид туфайли юзага келганини асосли тарзда таҳлил қилгани йўқ. Бу борада фақат бир хил умумий гаплар такрорланаяпти, холос. Муайян асар ҳақида фикр юритганда бу асар тақлид доирасида қолиб кетганми ёки адабий таъсир туфайли бир етук бадиий асар юзага келганми, дея ўйлаб кўришимиз лозим бўлади. „Гулзор четидаги қуёш", „Алвон мато остидаги ҳаёт", „Суратдаги аёл", „Ўпқон", „Ёлғизлик" каби ўнлаб асарларнинг юзага келишида ғарб адабиётининг таъсирини кўришимиз мумкин. Бироқ булар тақлид даражасида қолиб кетган асарлар эмас. Аксинча, Шарқ ва Ғарб адабиётларининг синтези ўлароқ юзага келган, бадиий жиҳатдан пухта асарлардир. Зеро, бирор-бир адабиёт фақат ўз қобиғига ўралиб қолар экан, унинг эртаси, албатта, таназзул билан якун топади. Шу маънода, бугунги насрда Шарқ ва Ғарб адабиётининг қайсидир даражада синтези мавжуд экан, бундан фақат қувонмоқ даркор.

Бадиий ижоддаги миллийлик ва умуминсонийлик муштарак тушунчалардир. Миллийлик асар қаҳрамонининг дўппи кийгани, белига белбоғ боғлагани билан белгиланмайди. Ёхуд умуминсонийлик миллий заминдан узилишни англатмайди. Зотан, санъаткор ўзи мансуб халқнинг вакили бўлгани учун унинг тафаккурида, онгида кечган воқеалар шу халққа мансуб бўлади. Бирор-бир образнинг юзага келиши, бадиий воқеликнинг яратилишида ёзувчининг қайси халққа мансуб эканлиги муҳим аҳамиятга эга. Хаёл, яъни бадиий идрок ижодкорга қанчалик куч бағишлаган бўлса, у ўқувчи тафаккурига ҳам шунчалик таъсир кўрсатади. Ижодкорнинг кўнгил кечинмалари ва хаёллари, биринчи навбатда, миллий тафаккурга асосланади. Шарқ халқлари, жумладан, туркий халқлар мифологияси дунё бадиий тафаккурида алоҳида ўрин тутади. Буни жаҳоннинг кўплаб илғор ёзувчилари эътироф этишган. Фолкнер, Борхес, Гессе, Жойс ва Маркес каби адибларнинг мулоҳазалари фикримизнинг далилидир. Бироқ бугун биз „модерн" ёки ғарбга тақлид таъсирида юзага келган дея таъкидлаётган ҳикояларнинг асосида халқимизнинг қадим мифологик тасаввурлари ётганини кўпам илғайвермаймиз.

„Сотилган туш" номли ўзбек эртагини олиб қарайлик. Бу эртак туркий халқларнинг деярли барчасида учрайди. Унда эртак қаҳрамони ўртоғининг тушини сотиб олади-да, ана шу тушдаги бахтни излаб йўлга тушади ва ўз мақсадига эришади. Эртак бошдан-охир туш талқинига қурилган ва ҳам шаклан, ҳам мазунан модернча ҳикояларга шу қадар ўхшаб кетадики, кишини ҳайратга солади. Ёхуд эртакларимизда қаҳрамоннинг турли қиёфа касб этишини олайлик. „Аҳмадлар" номли эртакда эса қаҳрамон қиёфаси янада гўзалроқ, таъбир жоиз бўлса, „модерн" услубида намоён бўлади. Эртак қаҳрамони Аҳмад бир неча Аҳмадларга бўлиниб кетади. Бу бадиий шартлилик деб аталувчи тушунчалардан анча баланд турадиган адабий ҳодиса. Демак, воқеликка ўзгача ёндашув, уни акс эттиришда бадиий тасаввур, хаёл, фантазиянинг устиворлигини фақат ғарб адабиётига тақлидчиликдан излаш ноўрин. Миф, эртак, достонларимиздаги бадиийятни чуқурроқ илғасаккина жаҳон адабиётининг мураккаб туюлган сара асарлари бизга тушунарли, янгича усулда ёзилаётган асарларимизнинг илдизлари миллий тафаккуримиз билан чамбарчас боғлиқ эканлигини яхшироқ англаб етамиз.

Бугунги ва эртанги кун адабиёти ҳам инсон ким, у қаёқдан келди ва қаёққа кетаётир, деган саволларга жавоб излайди. Бу жумбоқларнинг жавоблари эса ранг-баранг бўлиши кутилаётир. Шу ранг-баранглик ичида абсурд адабиёти ҳам бўлиши табиий.

Жаббор ЭШОНҚУЛ

СЎЗДА СЕҲР, ШЕЪРДА ҲИКМАТ БОР

Тошкент Давлат 2-медицина институти ички касалликлар пропедевтикаси кафедрасининг мудири, профессор Эркин Қосимов билан суҳбат

— Эркин ака, сиз ўзбек тиббиёти тарихида касб этикаси ва тиббий деонтология фанининг биринчи намоёндаларидансиз. Бугун юртимизнинг турли ҳудудларида фаолият кўрсатиб, инсонлар саломатлиги учун курашаётган минглаб шогирдларингиз сизнинг ҳакимнинг аҳлоқи, маънавияти ва маданияти хусусида қилган маърузаларингизни миннатдорлик билан эслашади. Бундан ташқари сиз "Ўзбек шифокорлари қасамёди" матнининг ҳам муаллифи ҳисобланасиз. Мана, яқинда Абу Али ибн Сино номли нашриётда "Шифокорнинг нутқ маданияти ва бемор билан мулоқот" деб номланган китобингиз чоп этилди. Аввало, тиббий деонтология ва касб этикасининг ўтмиши, бугуни ва келажаги хусусида маълумот берсангиз.

— Авваломбор, ҳакимнинг муомала маданияти ва нутқ санъати асосларидан саналган касб этикаси ва деонтологияси фанининг илдизлари олис мозийга бориб тақалади. Эрамиздан аввалги 460-370- йилларда яшаб ўтган юнон ҳакими ва файласуфи Буқрот (Гиппократ)ни олиб қаранг. У ўзининг "Ҳаким қасамёди"да бириринчилардан бўлиб, ҳакимнинг аҳлоқий меъёрларини белгилаб берган эди. Буқрот даҳосининг яна бир мезони шундаки, у инсонни табиатнинг гулчамбари, деб ҳисоблаган. Буқрот тўғрисида рус тадқиқотчиси С.Ф.Волский шундай ёзади: "Шуни камоли ишонч билан айтиш мумкинки, Буқротга ҳеч кимни тенг қўйиш мумкин эмас. Ҳомерга, Вергилий, Демосфенга Цицерон рақобат қилиши мумкин, аммо Буқротга ҳеч ким тенг келолмайди. Жолинус, Ғален ва шунга ўхшаш кейин яшаб ўтган айрим ҳакимлар баъзи жиҳатлари билан Буқротдан баландроқ турса ҳам, барибир унга тенг келолмайди". Бундан ортиқроқ ҳаққоний баҳо бериш мумкин эмас. Буюк юнон ҳакимидан кейин умргузаронлик қилган кўплаб ҳакимлар нутқ санъати ва муомала маданиятига жуда катта эътибор берганлар. Ҳаким Муҳаммад Закариё ар-Розий "Касалликлар тарихи" китобида беморларнинг сиҳат топишида нафақат ҳакимнинг маҳорати, билими, балки унинг муомала маданияти қанчалик катта ўрин тутишини далиллар билан исботлаган. Шунингдек, буюк бобокалонимиз аз-Заҳравий ҳазратларининг жуда бой илмий-тиббий мероси бўлган. Унинг тиббиётга оид 30 жилдлик китобидан айрим қисмларигина бизгача етиб келган бўлиб, уларда ҳакимнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари, маънавий олами хусусида фикр юритилган.

— Шу ерда деонтология ва этика атамалари ҳақида тушунча бериб ўтсангиз.

— Биласизми, Алижон, деонтология (бурчга содиқлик) тушунчасининг фанга кириб келганига бор-йўғи икки аср бўлди. Уни биринчи марта инглиз файласуфи ва иқтисодчиси И.Бентам қўллаган бўлиб, инсоннинг касбий хулқ-атвори тўғрисидаги муносабатни белгилайдиган мажбурият деган мазмунни англатади. Аммо Бентамнинг ўзи буржуазия либерализми ғояларини тарғиботчиси бўлган, шу боисдан ҳам у жамиятда ҳар бир инсон "Ўзинг учун ўл етим" қабилида фақат ўз манфаатларини ўйлаб яшаши керак, деган ғояни олға сурган. Унинг назарида инсонпарварлик, олижаноблик жамиятда кераксиз бир сафсата. Айнан Бентамнинг фикрига ҳамоҳанг фикрни инглиз иқтисодчиси Малтус ўртага ташлаган. Унинг назариясига кўра, ер куррасининг аҳолиси ҳандасавий, яшаш воситалари эса арифметик силсила бўйича кўпаяди. Шунинг учун рўйи заминдаги барча одамларнинг эҳтиёжларини қондириш асло мумкин эмас. Урушлар,очарчиликлар, вабо ва ўлатларнинг сабаби асли шунда. Табиатнинг ўзи ер юзи аҳолисини айнан ана шу воситалар билан идора этиб туради ва унга аралашиши мумкин эмас. Малтус ҳатто тиббиётни ҳам қаттиқ қоралайди, "Ўлиб кетишга маҳкум бўлган ортиқча одамларни даволаш - табиатнинг ишига қўпол аралашишдир", деб баҳолайди. Бугунги кунда айрим хориж мамлакатларида социал дарвинистлар, ижтимоий танлов ғоясининг тарғиботчилари, неомалтусчилар, неофашистлар ҳам айнан шу йўналишдаги ғояларни илгари сурмоқдалар. Ҳолбуки, демографлар бугунги техника ва фан даражаси билан ер юзида 15 миллиардга яқин одамни бемалол боқиш имконияти борлигини айтишмоқда. Табиийки, йиллар ўтгани сайин тамаддун мисли кўрилмаган ютуқларни қўлга киритади, фан ва техника ақл бовар қилмас даражада ривожланиб, ер юзида ўн миллиардлаб одамни боқишга имконият яратилади. Мен башоратчи бўлмасам-да, бу борада ўз фаразларим бор. Жумладан, 2005 йилда бутунжаҳон видеотелефонлари тармоғи ишга тушиб, курраи заминнинг ҳар қандай нуқтасидан одам ўзаро бир-бирини кўриб боғланиш ва суҳбатлашиш имкониятига эга бўлади. 2006 йилда саратоннинг, 2008 йилда СПИДнинг давоси топилади.

Руҳият иқлимлари

2020 йилда ўлганларни тирилтириш имкони очилади, 2025 йилда эса сунъий онг кашф этилиб, мустақил хизмат қиладиган роботлар тизими дунёга келади. 2030 йилларда бошқа сайёралар, ёндош оламлар билан мулоқотга киришилади. Хуллас, Настродамус ва Ванга башорат қилганидек, ўн саккиз минг оламнинг калитлари қўлга тегади. Кулимсираётганингиздан ишонмаётганга ўхшаб турибсиз-а! Аллоҳ насиб этса, ҳаммасини кўрамиз, ҳали!

— Башоратларингиз яхши-куя, аммо бугуннинг ўзидаёқ айрим ривожланаётган мамлакатларда, урушлар кечаётган ҳудудларда милёнлаб одамларнинг оч-юпун яшаётганлиги маълум. Умумжаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотларига қараганда, биргина Африка қитъасининг ўзидаёқ 50 милёнга яқин кишининг қорни тўймас экан. Бунга нима дейсиз?

— Гапингизда жон бор. Аммо бу ер одамни боқолмай қолди, дегани эмас. Биласизми, Алижон, Америкадек буюк давлатнинг асосчиларидан бири Бенжамин Франклиндан "Дунёда энг мушкул муаммо нима?"- деб сўрашганларида. У: "Инсонлар ўртасида муомала маданияти, одамларнинг бир-бирини тушунишлари",- деб жавоб қайтарган экан. Дарҳақиқат, ўзингиз ўйлаб кўринг, ҳамма бир-бирини тўғри тушунганида, эр-хотин, қўни-қўшни, харидор-сотувчи, устоз-шогирд, ота-бола ва ҳоказоларнинг орасида муаммо бўлмас, табиийки, оилалар бузилиб, болалар етим қолмас, миршабга, оқловчиларга, терговчиларга, прокуратура ходимларига эҳтиёж қолмас эди. Ҳатто давлат раҳбарлари бир-бирларини тушунганларида мамлакатлараро низолар юзага чиқмас, уруш оловлари ёқилмас, тажовузкорона хуружлар бўлмас ва армияга ҳам зарурат қолмас эди. Демакки, ҳамма бир-бири билан иттифоқда кун кўрар, замин неъматлари ҳаммага бирдек етган бўлар эди. Демакки, келажак фақат тамаддун тараққиётнинг, ўн саккиз минг олам уйғунлашишининг даври бўлибгина қолмай, балки этика ва деонтологиянинг ҳам замонасидир. Биз олимлар бу хайрли ишда барчага намуна бўлишимиз керак.

— Энди айтинг-чи: касб этикаси ва деонтологиясининг қўпол бузилиш ҳоллари тарихда ҳам учраганми?

— Албатта, кўҳна тарихимиз бундай далиллар билан тўлиб-тошган. Лоақал, иккинчи жаҳон урушида ирқчи фашистларнинг ҳакимлари асирга тушган инсонлар ўртасида ўтказган мудҳиш тажрибаларни эсланг-а. Улар ҳавонинг юқори босими остида одам миясини парчаланиб, сочилиб кетишини, музлаган сувда ёки совуқ ҳавонинг қайси даражасида одам совқотиб ўлишини, рентген нурларининг қандай муайян миқдори бепуштликка олиб келишини, газли қорасон, қоқшол-ўлат, вабо юқтириб ўлдиришни асирларда синаб кўрганлар. 1942 йилнинг октябрида Гимлернинг профессор Рашерга ёзган мактуби сақланиб қолган. Унда қуйидагилар битилган эди: "Сизнинг одамларни музлатиш устида олиб борган тажрибаларингиз натижаларини зўр қизиқиш ва ҳаяжон билан ўқиб чиқдим ҳамда оберштурмбанфюрер Зиверсга сизнинг тадқиқотларингиз учун барча шарт-шароитлар яратиб берилсин, деб буйруқ бердим. Сизнинг тажрибаларингизни инсониятга қарши жиноят, деб ҳисобловчи айрим олимчаларни буюк Олмония давлатига қарши исёнчилар деб биламан ва уларга тегишли жазо беришларини талаб қиламан".

— Эркин ака! Умумжаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотларига кўра, бугунги кунда фақат дори-дармонларни қўллашнинг ўзидан 12 фоизга яқин, тиббий муолажаларнинг нотўғри қўлланишидан 18 фоизга яқин, жарроҳлик муолажаларидан эса 24 фоизга яқин янги (ятроген) касаллик пайдо бўлар экан. Сиз буни деонтолог олим сифатида қандай изоҳлайсиз? Умуман, ножоиз муомала оқибатида ҳам шундай касалликлар келиб чиқиши мумкинми?

—Тиббиёт тарихида бундай маълумотлар сон-саноқсиз. Шу ўринда уларнинг айрим, энг мудҳишлари хусусида сўз юритмасак бўлмас... 1958 йилда Олмониянинг доришунослик фирмалари талидомид деган тинчлантирувчи дори воситасини амалиётга жорий қилди. Етарлича текшириб, кейин амалиётга жорий этилмаганлиги боис бу дорини қабул қилган ҳомиладор аёллардан туғилган 20 мингдан ортиқ бола қўлсиз- оёқсиз бўлиб дунёга келди. Шунингдек, Японияннинг "Хеми грюнетал"фирмаси дориси истеъмолидан асаб-руҳий хасталикларни орттириб дунёга келиш ҳоллари кўпайди. Тиббиёт тарихида пепюб-таносил тизимини текшириш ёки бошқа бирор муолажалар маҳали ўлиб қолиш ҳолатлари ҳам қайд қилинган. Мана, ўзингиз жарроҳ сифатида айтинг-чи бугунги кунда барча жарроҳлик муолажалари ҳам етарлича ўйланиб, асосланиб бажарилаяптими? 80-йилларда Америкада жарроҳлик муолажаларининг 30 фоизга яқини фақат пул ишлаш учун амалга оширилганини нуфузли бир ойномада ўқиган эдим. Хўш, дунё миқёсида бу кўрсаткич қандай? Ўзимизда бу неча фоизни ташкил қилади? Умуман, бу борада изланишлар ва текширишлар, тадқиқотлар борми? Мен ҳаким сифатида ўзимизнинг жабҳада ҳам аҳвол кўнгилдагидек эмаслигини эътироф этмоқчи эдим.

Саволингизнинг иккинчи қисмига жавоб беришдан аввал машҳур рус невропатологи Бехтеревнинг қуйидаги сўзларини келтириб ўтишим жоиз: "Агар ҳаким мулоқотидан кейин бемор енгил тортмаса, демак, у ҳаким эмас!" Сўз шунчалик қудратли қуролки, у билан инсонни ўлдириш ҳам, ҳаёт бағишлаш ҳам мумкин. Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом бежиз: "Сўзда сеҳр, шеърда эса ҳикмат бор", демаганлар.

Нокамтарликка йўймасангиз айтаман: мен бутун умр, қайси жабҳада кимлар билан ишламайин, ҳамма вақт ҳакимнинг пок аҳлоқи, юксак савиядаги муомала маданияти, назокати, нафис нутқ санъати учун курашиб келдим. Барча тиббиёт олий ўқув юртларида касб этикаси ва деонтологияси бўйича кафедралар очилиши учун узоқ йиллар уриндим, ҳакимларимизнинг бу борадаги билимлари ошсин, деган мақсадда маърузалар уюштирдим."Шифокорнинг нутқ санъати", деб номланган китоб ёздим. Маънавият ва қадриятларимизга суяниб, азалий Ўзбекистон ҳакимларининг қасамёди матнини яратдим. Ҳар йили 2-Тошкент Давлат медицина институтининг учинчи босқич талабалари учун "Клиникага йўл" тиббий-деонтологик тадбирларини ўтказишга бош-қош бўлдим. Аммо булар ҳали кам. Ўзини шу юртнинг содиқ фуқароси, тиббиётдек улуғ касбнинг соҳиби деб ҳисоблаган ҳар бир одам бу борада ҳамиша изланиши зарур деб ўйлайман.

—Сиз ҳар тарафлама комил инсон, ўз соҳасининг қомусий олими сифатида республикамизда, ҳатто чет элларда ҳам тан олингансиз. 2000 йили Халқаро биография институтининг Жаҳоннинг энг нуфузли 2000 олими рўйхатига киритилганлигингиздан хабаримиз бор. Бундан буён ҳам ҳормай-толмай инсонлар саломатлиги, бахти-саодати йўлида хизмат қилиб юраверинг, деймиз. Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат!

Алижон ЗОҲИДИЙ
суҳбатлашди

Дунё — кенг...

ЧИНГИЗХОННИНГ ҚАБРИ ҚАЕРДА?

Чингизхоннинг қаерга ва қачон дафн этилгани ҳақида жуда кўп тахминлар айтилган. Айримлар ҳатто унинг қабрини Байкал кўли сувлари тагидан қидиришни ҳам таклиф қилиб кўрди. Россия Фанлар академияси академиги, қизил ўрдалик профессор Н.Абаев Чингизхон ўзининг энг сўнгги манзилини ҳозирги Тува ҳудудида топган, деб ҳисоблайди.

Японлар энг замонавий воситаларни ишга солиб, узоқ вақт ҳозирги Мўғилистон ҳудудидан Чингизхоннинг қабрини қидиришди. Бироқ ҳеч қандай натижага эришолмади. Яқинда америкаликлар Мўғилистондан унинг қабрини топишди, деган хабар тарқалди. Бироқ бу қабр ҳам олдин "топилган" кўплаб қабрлар каби чалғитиш учун ясалган сағана бўлиб чиқди. Тува халқи ривоятларида айтилишича, бундай қабрлар "Чингизхон юрган сўнгги йўл" бўйлаб "сочилиб ётибди".

Чингизхон 1227 йили ҳозирги Тибет ва Хитой ҳудудларида жойлашган қадим Тангут давлатига юриш қилган пайтда йўлда вафот этган. Унинг ўлимига ов пайтида отдан қулаб тушгани сабаб қилиб кўрсатилади. Марко Полонинг ёзишича, у камон ўқидан ҳалок бўлган. Плано Карпини эса, яшин уриб ўлган, деб ёзади. Мўғилистонда кенг тарқалган тахминга кўра, Чингизхон олтмиш етти ёшида, тангут маликаси билан бирга бўлган оқшомда, маликанинг унга етказган оғир жароҳатидан вафот этган.

Бошқа бир тахминга кўра, Чингизхонни аллақаердаги даштга дафн этишиб, қабрини текислашиб, устидан от уюрини ҳайдаб ўтишган. Яна бир ривоятда айтилишича, унинг жасади кўл ёки дарё тубига дафн этилган.

Албатта, Чингизхон кўҳна қабрлар, айниқса, улар зодагонларники бўлса, вақти келиб ҳақорату топталишларга дучор бўлишини яхши билган. Табиийки, хокининг хўрланмаслигини ўйлаган бўлиши керак. Шунинг учун ҳам унга ўта садоқатли урянхай лашкарбошиларининг буйруғи билан Чингизхоннинг жасадини Тангут давлатидан тарихий ватанига олиб келишда иштирок этганлар ва бунга тасодифан гувоҳ бўлиб қолганлар йўқ қилинган. Эҳтиёткор ва тадбиркор бўлган Чингизхон қабрининг қаердалиги қаттиқ сир тутилишини тириклик чоғидаёқ "пишитиб" қўйган.

Мўғилистонлик ва тувалик олимларнинг хулосаларига кўра, Чингизхоннинг дафн этилган жойи ҳозирги Мўғилистон, Тува ва Бурятия маъмурий чегаралари улашган жойда. Айтишларича, яқин-яқингача ҳозирги Сосновка (Туванинг марказий қисмида жойлашган) қишлоғида Чингизхон лашкарбошиларидан бирининг қабри бўлган. Бу қабрдаги тошга қадимги уйғурчада ушбу қабрдаги аскар Чингизхоннинг жасадини ўзи туғилиб ўсган жойга олиб келиб дафн этгани ўйиб ёзилган.

КОИНОТНИНГ ЯНА БИР СИРИ

Одамнинг фазовий жисмлар таъсирини ўз танасида ҳис этишини қандай тушунтириш мумкин? Қуёшда кечадиган жараёнлар дунёдаги кечадиган улкан ҳодисаларга қай даражада боғлиқ? Бу каби саволлар олимларни изчил изланишга, теран тадқиқотлар олиб боришга чорлаётир.

Фазовий жисмларнинг таъсирини танамизда ҳис этишимизга, тадқиқотчилар уқтиришича, сув "айбдор" экан. Одам танасининг саксон фоизи сувдан иборат, сув эса энергетик информацияни жуда яхши қабул қилиб олади. Қуёш ритми Ернинг айрим майдонлари — гравитацион, магнит майдонларидаги мувозанатни ўзгартиради. Ва сув ўзгаришларни ўзига қабул қилади. Сув биокомпютер сингари ишлайдиган яриммикрон ўлчамдаги уячалардан ташкил топади. Уларнинг пардасидаги зарядлар сурати суюқлик хусусиятини белгилайди. Бизнинг асаб ҳужайраларимизнинг ҳолати шуларга боғлиқ, деб таъкидлайди олимлар.

Қуёшнинг фаоллиги ошган пайтларда одамлар орасида энергоинформацияли сигналлар алмашинуви тезлашади. (Бу худди электр тармоғида кучланиш ортганда ўтказгичларнинг қаршилиги пасайишига ўхшайди.) Шу боис оломон осонгина ҳаяжонга, жунбушга келади. Буни инобатга олсак, олимларнинг одамларни нафақат ғоя, куч-ирода, балки ноаён кучлар ҳам ҳаракатга келтиради, деган фикрида жон борлигига амин бўламиз. Бу ноаён кучлар эса коинотдан келади.

Дарвоқе, Қуёш фаоллигининг кескин кучайиши ўтган асрнинг 80-йиллар охири ва 90-йилларга тўғри келди. Бу йилларда собиқ иттифоқда ва Шарқий Европа мамлакатларида демократик инқилоблар рўй берди. Астрономларнинг аниқлашича, Қуёшдаги изчил портлашлар 1991 йилнинг 18-20 август кунларига тўғри келган (ГКЧП ёдингиздами?). Кейинги энг кучли портлаш эса ўтган йили 31 мартда қайд этилган. Олимлар шундан кейинги ойларда жаҳонда рўй берган улкан воқеаларни ана шу табиий ҳодиса билан боғлиқ, деб қарашади. Хусусан, АҚШдаги террорчилик ҳаракати, Яқин Шарқдаги тўқнашувлар...

"Инсон — коинот мавжудоти. Биз Қуёш бағрида, у билан бир ритмда яшаймиз, — дейди Россия Космонавтика академияси вице-президенти П.Голованов. — Бу, энди, шунчаки экология эмас, балки суперэкология. Очиғини айтганда, Қуёш бизнинг бутун цивилизациямизнинг тақдирини белгилайди. Ердаги инқилоблар ва урушлар бевосита Қуёш фаоллигининг ошиб кетиши билан боғлиқ".

БОЛАЛИКНИНГ БЕҒУБОР ҲАЛИНЧАГИ

Ҳалинчак учганда киши ўзини қушдай енгил ҳис этади. Кўнгли қувончга тўлади, завқи келади. Яхши шеърларни ўқиганда ҳам шундай бўлади. Болаларнинг севимли шоири Қамбар Отанинг "Тошполвон ва Ишполвон ҳақида эртак" (эртак-достонлар, шеърлар. Тошкент, "Маънавият", 2001) китобида ана шундай асарлар анчагина.

Яхши одамларга таассуб қилиш, улар билан бирга юриб, бажарган ишларидан ибрат олиш ҳамиша фойда келтиради. Буни китобдаги "Тошполвон ва Ишполвон ҳақида эртак"ни ўқиб, билиш, чуқур тушуниш мумкин. Тошполвон билан Ошполвон бирга катта бўлишади. Тошполвон тоғларнинг тошини кўтариб, меҳнат қилиб, ватанпарвар ўғлон бўлиб вояга етади. Ошполвон эса унинг акси, овқат деса ўзини томдан ташлайди, нафсини тиёлмай, бақалоқ бўлиб ўсади. У Тошполвонга эргашиб, кўпгина шаҳарларга бориб, томошалар кўрсатишда қатнашиб юради. Тош кўтариб, ҳар хил ўйинлар кўрсатган Тошполвонни одамлар олқишлайди. Буни кўрган Ошполвоннинг ҳаваси келади, дўстидай мард ва меҳнаткаш бўлгиси келади. Бироқ бунинг учун кўп қийинчилик чекишига тўғри келади. Сабр-тоқат ва ирода билан ўзидаги дангасаликни енгган Ошполвон мақсадига эришади.Шундан кейин одамлар уни Ошполвон эмас, Ишполвон деб атай бошлайди. Эртакни ўқиб Ишполвонга ҳавасимиз келди. Чунки у ўзини енга олди, қийинчиликдан қўрқмади.

Қамбар Отанинг китобидаги Ватанга бағишланган шеърлар ичида, айниқса, "Ватан соғинчи" шеъри жуда таъсирчан экан. Ватанимиз озод бўлгандан кейин ўз юртига қайтган юртдошимизнинг севинчи, армони биз тенги невараси тилидан ҳикоя қилинади бу шеърда. Она юртининг "пахса девор кесакларини", "хоналарининг нақш безакларини", ҳатто "остоналар гардларини" кўзига тўтиё айлаган кекса ватандошимизнинг кечинмалари кишига жуда таъсир қилади. Биз Ватанни кўз қорачиғидай асраш, озодлигимиз абадий бўлиши учун доимо ҳушёр туришимиз керак.

Қамбар Ота биз — болаларга катталарга ҳурматда бўлиш, китоб ўқиш, билим олиш ҳақида гапирар экан, панд-насиҳат қилмайди, балки зарур маслаҳатларини эртаклар, афсоналар, ривоятларга боғлаб сингдиради. Илмли бола кучли бўлади, ёвуз кучлардан — девлардан, ажиналардан қўрқмайди, тупроқ тагидаги дуру гавҳарларни топиб, юртини бой, обод қилади, дейди шоир "Сирли ҳумлар" шеърида.

Қамбар Отанинг табиат мавзуидаги, ҳайвонлар образларига боғлаб, буюмларни жонлантириб ёзган ўндан ортиқ шеърларига бастакор Муҳаммаджон Отажонов куй басталаган. Бу қўшиқларни болалар севиб куйлашади. "Шарқ" нашриёт- матбаа акциядорлик компанияси томонидан чоп этилган "Гулдаста" болалар учун фортопиано асарлари тўпламига шоирнинг халқчил, миллий руҳдаги шеърлари киритилган.

Болаларга бир олам севинч ва ўй-фикрлар улашаётган, шеъру эртак, достонлари билан бизнинг маънавий жиҳатдан баркамол бўлиб вояга етишимизда тинмай ижод қилаётган севимли шоиримиздан янги китоблар кутиб қоламиз.

Роҳила ОТАБОЕВА,
Тошкентдаги 281-ўрта мактаб ўқувчиси

"ШЧ" чойхонаси

Шоир Қамбар Ота сер-қирра ижодкор. Унинг болалар ва катталарга атаб ёзган фардлари, учликлари, тўртликлари, мушоҳадаларга бой фалсафий асарлари, дилтортар қўшиқлари, юморга бой, болаларбоп шеърлари, балладалари, эртак-достонлари, насрий асарлари, ҳангомаларини ўқигансиз.

Бугун шоирни чойхонамизга таклиф этдик. Марҳамат, ўқиб кулинг, мушоҳада қилинг.

АЙНАН БЎЛГАН ҲАНГОМАЛАР

ИНДАМАЙ ҚЎЯҚОЛИШДИ

Шоир Миртемир Ўзбекистон тарихи музейининг Самарқанд бўлимини зиёрат қилиб, зўр таассуротлар оғушида ташқарига чиқаркан, ёнидаги шогирдларидан бири уни рўпарадан келаётган истибдод даврида жафо чеккан қария Мирзахўжа Ўринхўжаев билан таништирибди.

Қисқа сўрашувдан кейин Мирзахўжа ака шоирга "Сизнинг ҳам анча жабр чекканингиздан хабарим бор, мен роппа-роса 20 йил қамоқ азобини тортдим, кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган қийноқларни бошимдан кечирдим", дебди.

Миртемир ака икки қулоғига пахта тиқиб олган экан, шеригининг гапини яхши эшитмабди.Шунинг учун музейда кўрганларини гапираётган бўлса керак, деб ўйлаб, "жуда яхши, жуда ажойиб, ғоят зўр" дея бош ирғабди.

ТАНИБ ҚОЛИШИБДИ

Шоир Толиб Йўлдош ёз чоғи анча кеч улфатчиликдан қайтаётиб, метро муюлишида уч-тўртта тентираб юрган ўспиринга дуч келибди. Улардан бири без бўлиб: "Қани, бобо, пулдан чўзинг-чи", дебди.

Бундай қараса, уларни муомалага келтириш қийин. Шартта, мана, пул йўқ, деб шимининг чўнтакларини тескари қилиб кўрсатибди.

— Топсак-чи, улар бараварига қариянинг у ёқ-бу ёғини тимирскилаб кўришибди-да, ҳеч вақо топмагач, йўлларида давом этишибди. Улар беш-ўн қадам юришгач шоирнинг болалик давридаги қувлиги тутиб, пайпоғидан яшириб қўйган пулни чиқариб: "Тополмадиларинг, мана пул", дебди.

— Э, шўх чол экан, — дея бараварига орқага бурилишибди ўспиринлар. Шунда Толиб ака: "Пулимни олиб бўпсанлар", дебди. Бу гапни эшитган ўспиринлардан бири Толиб Йўлдошни таниб қолибди ва ҳаммаси ортига қарамай қочишибди.

ЙЎЛ ПИЁДАСИЗ БЎЛМАЙДИ

Ҳамма вақт ҳам сукут олтин бўлавермайди. Узоқ сақланган сукут эса аллақачон унутилиб, занглай бошлаган жезни эслатади.

* * *

Ҳақларвар бўлсанг ўзгаларнинг ҳам ҳақиқати борлигини унутма.

* * *

Ўзимнинг ишим битса бўлди, деганлар ўзгаларнинг ишига тўғаноқ бўлади, холос.

* * *

Ҳалол топганингни пок-покиза қилиб пиширишдан эринган хотин тўқ яшашга арзимайди.

* * *

Дунёни турфа туман улов босиб кетганда ҳам йўл пиёдасиз бўлмайди.

* * *

Иймонинг бутун бўлмаса, ҳамёнинг бутунлиги бир чақага арзимайди.

* * *

Эгилиб ололмаганингга, керилиб етолмайсан.

* * *

Ноним бутун бўлсин десанг, жонинг бутун бўлсин.

* * *

Дуч келганнинг оёғини тагини кавлайверсам кон чиқади, деб ўйлаганлар хато қилади.

* * *

Бетинг қалин бўлиши учун этинг қалин бўлиши шарт эмас.

Турфа оҳанглар

БИЛГАНИНИ ТЎҒРИ ДЕР

Ҳар ким билганини доим тўғри дер.
Ўғрилар ҳалолни атай ўғри дер.
Букрилар букчайиб юрару, аммо
Сал эгилсанг сени, бу ҳам букри дер.
Шу гапинг тўғрими десанг, илжайиб-
Тўғриси-ҳар кимнинг ўз қалб фикри дер.

СОҚОЛ БИТИБДИ

Қойил-э, кўсага соқол битибди.
Қувончдан боши нақ кўкка етибди.
Совуқдан асрабон, қуёшда тоблар.
Мўйлар яйраб ўсиб, кўксини қоплар.
Ҳар замон сийпалаб тароқ уради.
Соқол шарафига арoқ уради.

Ўзим ўқийман

ҚАНАҚА ЧЎЧҚАСАН?

Чўчқа койир Чўчқани:
— Эй ярамас, гапир қани?
Хур-хурлаб, ер титиб роса,
Хоҳлаганда қилиб маза,
Лой-балчиққа ботмасанг,
Шилталарда ётмасанг,
Айт, қанақа чўчқасан?

ИТЛИК ҚИЛМА

—Дўстинг учун — Ит деди—
Майли, заҳар ют, деди.
Асло сурбетлик қилма,
Чин дўстга итлик қилма!

ҚАДИМДА

Қадимда бўлган экан
Бир шумтака бахил кал.
Болаларга қалпоғин
Кийдираркан галма-гал.

Ўйламаскан бирон дам
Бошини тузатишни.
Истар экан ҳаммани
Кал ҳолда кузатишни...

У яшаган овул тез
Калқишлоқ деб ном олган,
Калларни кўриб бахил
Ёрилиб ўлиб қолган.

ОЧОФАТЛАР

Тўнғизлар алам билан
Қорни очган чоғида,
Очофатлиги тутиб,
Хаёл сурар гоҳида:

Йўлбарс битта Ҳўкизни,
Арслон битта отни еб,
Тушликни ўтказармиш,
Унчалик тўймадим деб...

ҚИЛМИШИГА ЯРАША

Турфа хил ҳашаротлар,
Чивинлару пашшалар,
Асабларни қўзғатиб,
Ёмонликка ташналар,

Дуч келган жониворни
Қонларини сўришар.
Қилмишига яраша,
Қисқа умр кўришар.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Набижон Боқийга онаси

ТУРСУНОЙ ая

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 133-49-93; 136-56-56
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Наср ва назм бўлими: 136-56-50

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи
Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Беккул ЭГАМҚУЛОВ
Саҳифаловчи — Илҳом ЖУМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 470. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—6365.